

A PÁPA SZÓLT !

a társadalmi rend megújításáról

XI. PIUS PÁPA

QUADRAGESIMO ANNO

QUADRAGESIMO ANNO

1959 Karácsonyán szeretettel adja ezt a könyvet
az ausztriai magyar ifjúságnak a CRS / NCWC - Austria.

Salzburg, 1959 december hó

Father FABIAN FLYNN
a CRS / NCWC - Austria igazgatója

XI. PIUS PÁPA

«QUADRAGESIMO ANNO»

APOSTOLI KÖRLEVÉL

A TÁRSADALMI REND
MEGÚJÍTÁSÁRÓL

V. kiadás

WIEN, 1959

FŐPÁSZTORI KISÉRŐSZÓ

A PÁPAI KÖRLEVELEK SOROZATÁHOZ

E pápai körlevél közrebocsájtásával új pápai körlevél-sorozat kiadása indul meg. Sorozatunk célja, hogy a Szent-
atya szavát a hívő nép széles rétegeihez közvetítse. Ko-
runk emberét akarja beavatni kora pápáinak elgondolásai-
ba, szándékaiba, célkitűzéseibe.

Az „OPUS MYSTICI CORPORIS” KÖNYVKIADÓ tűzte
ki feladatául, hogy ezeket a legkiemelkedőbb pápai kör-
leveleket és megnyilatkozásokat - különösen a család, a
társadalom, a vallás, a lelkiélet s egyéb fontos kérdések
tárgyköréből - közrebocsássa „A PÁPA SZÓLT!” c. kiad-
ványsorozatában. Mint az ausztriai magyar menekültek-
nek a Szentatyától megbízott főpásztora szívből köszön-
töm ezt a kezdeményezést és amikor főpásztori áldáso-
mat adom hozzá, az Úristen bőséges kegyelmét kívánom
a Kiadó e munkájához.

Eisenstadt, 1959. június 17-én.

† LÁSZLÓ ISTVÁN

püspök

az ausztriai magyar menekültek

Apostoli Vizitátora.

Mit Druckerlaubnis des Erzbischöflichen Ordinariates Wien vom
23. 6. 1959, Z. 4640/59 - Verlag OPUS MYSTICI CORPORIS bei Österr.
Seelsorge-Institut, Wien, I. Stephansplatz 3/III. In Eigenbetrieb als
Manuskript vervielfältigt. — Verlags-Nr. 601.

A KIADÓ ELŐSZAVA

Mind a pápák szavának kijáró tisztelet, mind a történelmi szükségszerűség parancsolja, hogy XI. PIUS pápának QUADRAGESIMO ANNO c. körlevelét újból kiadjuk.

XIII. LEÓ pápa 1891-ben kiadott „RERUM NOVARUM” kezdetű körlevelével megnyitotta azoknak a pápai megnyilatkozásoknak sorát, amelyek a 19-20. század legégetőbb társadalmi kérdéseiben - a társadalmi berendezkedés, a munkásosztály, a különböző gazdasági rendszerek problémáiban - egyrészt világosan megfogalmazták a katolikus Egyház tanítását, másrészt körvonalazták a megoldásnak egyedül járható útját. XIII. LEÓ pápa a munkáskérdésről oly meggyőző erővel tárgyalt, hogy még nemkatolikusok is kénytelenek voltak elismerni érvelésének szilárdságát. A nagy pápának sikerült a világ figyelmét a „szociális kérdésre” irányítani; nem az ő hibája, hogy az illetékesek a gyakorlati megvalósítás terén vajmi keveset tettek.

40 év alatt a szociális kérdés és inség oly problémává vált, hogy már nem csupán egy társadalmi réteget, a munkásosztályt érintette, hanem az egész társadalmi rendet felborulással fenyegette. A RERUM NOVARUM 40 éves jubileumán, 1931-ben XI. PIUS pápa újabb szociális körlevelet adott ki, a QUADRAGESIMO ANNO-t s ebben a társadalmi rendről és annak helyreállításáról közölte az Egyház álláspontját.

XI. PIUS pápa ebben az enciklikában röviden összefoglalta a R. N. tanítását, kiegészítette és elmélyítette a közben beállott gazdasági és társadalmi változások figye-

lembevételével. Élesen elítélte a totalitárius rendszert és félreérthetetlenül megbélyegezte annak olaszországi megnyilvánulását a fasizmust is. XI. PIUS az intézményeknek a reformját sürgeti és egy új társadalmi rendnek körvonalait rajzolja meg.

A prótétai szó ismét sokakra hatott és nagy mozgalmat indított el az Egyházon belül és kívül is. Megintcsak nem az Egyház intő szava és útmutatása hiányzott újabb katasztrófák elkerüléséhez.

XII. PIUS kötetekre menő szociális vonatkozású megnyilatkozásai feltételezik a Quadregesimo Anno ismeretét, ami manapság minden katolikus számára elengedhetetlenül szükséges.

E legújabb kiadás az előző magyar kiadás változatlan szövegét hozza. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért a szövegben több alcím kapott helyet, a lapszéli számok pedig - amelyek a hivatalos kiadás számozásának felelnek meg - megkönnyítik a szöveg idézését. A világos képet nyújtó TARTALMI ÁTTEKINTÉS és a betűrendes TÁRGY-MUTATÓ F. O. BUSCH S.J. idén megjelent kiadása alapján készült a HRABANUS MAURUS Verlag (Frankfurt a.M.) szíves engedélyével. Az ezekben szereplő számok sosem oldalszámok, hanem mindig az enciklika pontjait jelző lapszéli számokra utalnak.

BÉCS 1959, június havában

A KIADÓ

TARTALMI ÁTTEKINTÉS

I. XIII. LEÓ SZOCIÁLIS KÖRLEVELEI

1. Negyven évvel ezelőtt	1
2. XIII. Leó szociális körlevelei a „Rerum Novarum” előtt	2
3. A korviszonyok, amelyekből a R. N. fakadt:	
Osztályellentét	3
A liberalizmus és szocializmus magatartása	4
A katolikus szociálújítók	5-6
A pápa szava	7-9
4. Alapvető pontok a R. N. -ban:	
Kényszerhelyzet - hamis megoldás	10
Megoldás a természetes ész és a kinyilatkoztatás alapján.	11
5. A R. N. visszhangja:	
Helyeslés	12
Lelkesedés	13
Ellenmondás és kétely	14

II. A QUADRAGESIMO ANNO TANITÁSA

1. A R. N. -ból folyó előnyök. (16-40)	
A köteles hála Isten iránt	16
a. Az Egyház munkája. (17-24)	
1. Szociális lehetőségek	17
2. Az Egyház tanítói és pásztori hivatala.	18
3. Katolikus társadalom- és gazdaságtan	19-20
4. Ez a tan az emberiség közkincsévé lett	21
5. Állami szociális reformok	22
6. A tannak átültetése a gyakorlatba	23-24

b. Az államhatalom tevékenysége. (25-28)	
1. Jogállam - Jóléti állam	25
2. Szociálpolitika	26
3. Államférfiak és képviselők	27
4. A munkajog	28
c. Az érdekeltek önsegélye. (29-38)	
1. Az egyesülési mozgalom	29
2. Az egyesülési jog	30
3. Keresztény munkásegyletek	31
4. Gyakorlati javaslatok	32
5. Ezek eredménye	33
6. Az egyesületek fajtái	34
7. Semleges szakszervezetek	35
8. A keresztény munkásszervezetek befolyása	36
9. Más osztályok egyesülései	37
10. Munkaadók és -vállalók szövetkezései	38
d. A R. N. a társadalmi rend aranybullája.	
1. A valóság talaján áll	39
2. Ma is érvényes	40
2. Magyarázat és kiegészítés. (41-98)	
a. Az Egyház illetékessége társadalmi és gazdasági kérdésekben.	
1. Az ítéletalkotás jogalapja	41
2. Gazdaság és erkölcs: elhatárolás, nem szétválasztás	42
3. Az erkölcsi törvény, mint legfőbb norma	43
b. A tulajdonjog. (44-52)	
1. A tulajdonjog tanának védelme és tisztázása	44
2. A magántulajdon egyéni és társadalmi jellege	45-46
3. A magántulajdon kötelességei	47-48
4. Az államhatalom és a magántulajdon.	49

5. A jövedelmek hovafordítása	50-51
6. A tulajdon szerzésének jogcímei.	52
c. Tőke és munka. (53-58)	
1. Tőke és munka egymásrautaltsága	53
2. A tőke jogtalan igényei	54
3. A munka jogtalan követelése	55
4. A helyes elosztás vezérelve	56-58
d. A proletárok megváltása. (59-62)	
1. A proletariátus	59
2. Létrehozója: a javak igazságtalan elosztása. . . .	60
3. A proletársors megszüntetése magántulajdon jut- tatásával	61-62
e. Az igazságos bér. (63-75)	
1. Vagyonszerzés takarékoság révén	63
2. A bérvizony	64
3. A társadalmi szerződés	65
4. A munkabér igazságos mértéke	66
5. Hamis mérték	67
6. Teljesített munka - termelt javak	68
7. A munka egyéni és szociális jellege	69
8. Három szempont:	70
a. A munkás és családjának életszükséglete	71
b. A vállalat jövedelmezősége	72-73
c. A közjó érdeke	74
9. Bérek - árak - termelési ágak	75
f. Az új társadalmi rend. (76-98)	
1. XIII. Leó tulajdonképeni gondja	76
2. Az intézmények reformja - az erkölcsök re- formja	77
3. Az állam reformja	78
A kisegítés elve	79
Tekintély és hatóerő	80

4. A hivatásrendiség:	
A foglalkozási ágak együttműködése	81
A rendiség felújítása	82
Hivatásrendi testületek	83
Egység a sokféleségben.	84
Feladatok	85
5. Szabadság - Igazságosság - Közjó	86
6. Szabad egyesülések	87
7. Rendezett gazdasági élet: szociális igazságosság és szociális szeretet	88
8. Nemzetközi törekvések.	89
9. Társadalmi szervezet és Krisztus Titokzatos Teste .	90
10. A totális állam társadalom-elméletének tévedései	91-95
11. A Katolikus Akció	96
12. Erkölcsi megújulás - társadalmi rend.	97
g. Az erkölcstelenség és annak orvoslása	98
3. Bírálathatóság és útmutatás. (99-143)	
a. Változás a gazdasági rendszerben és a szocializ- musban	99
b. A kapitalista gazdasági rendszer. (100-110)	
1. Tőke és munka	100
Önmagában nem rossz	101
Más gazdasági rendszerek nehézségei	102
A tőkegazdaság rohamos fejlődése	103
Az egész emberiség közérdekéről van szó	104
2. Gazdasági elhatalmasodás a tőke felhalmozódá- sának következtében	105
A pénztőke hatalma	106
Korlátlan szabadverseny	107
Harc a hatalomért: a gazdasági életben, az ál- laméletben, a nemzetközi téren.	108

3. A gazdasági individualizmus következményei . . .	109
4. A nehézségek megoldása	110
c. A szocializmus két iránya. (111-126)	
1. A kommunizmus és a szocializmus: közös keresztényellenes alap)	111
2. A kommunizmus	112
3. A szocializmus	113-115
4. A kereszténység és szocializmus	116-117
5. Ellentétes szociológiai fogalmak	118-119
6. Áthidalhatatlan ellentétek	120
7. A kultúrszocializmus elődje a liberalizmus . .	121-122
8. Katolikusok a szocialisták táborában	123
Az eltévelyedés okai	124
„Katolikusok”, akik nem is keresztények.	125
9. Meghívás a hazatérésre.	126
d. Gazdasági élet és erkölcsiség. (127-143)	
1. Az erkölcsi megújulás szükségessége	127-129
2. A mostani állapotok veszélye	130
3. Egy a szükséges	131
4. A baj okai: A nyereszkeskedési vágy	132
Az államhatalom csődje	133
A saját haszon, mint legfőbb törvény	134
A romlás útja	135
e. Út a megújulás felé.	
1. A gazdasági élet eltöltése keresztény szemmel . .	136
A szeretet törvénye.	137
2. Nehéz feladat előtt.	138
3. Az erkölcsi megújulás	139
4. A társadalmi megújulás	140
5. Világi apostolok minden hivatásban	141
A papok feladata	142
A pünkösdi Lélek tüze	143

III. AZ EGYHÁZ GONDJA

1. A lelkeket fenyegető veszély	144
2. Az Egyház kötelessége	145
3. Az ellenség támadása	146
4. Isten áldása a közös munkára	147

Tisztelendő Testvérek !

Kedves Fiaink !

Üdvöt és apostoli áldást !

XIII. Leó pápa nagyszabású körlevelének, a ¹
Rerum novarumnak negyvenedik évfordulóján az
egész katolikus világ mélységes hálát érez és
méltó emlékűnnepségekre készül.

I. XIII. LEÓ PÁPA SZOCIALIS KÖRLEVELEI

A lelkipásztori éberségről tanuskodó fontos ok- ²
mányunk útját egyengette Elődünk már egyéb
körleveleivel: így az emberi társadalom szeglet-
kövéről — a családról és a házasság szentségéről
(*Arcanum*, 1880 febr. 10.), az államhatalom ere-
detéről (*Diuturnum*, 1881 jún. 29.), annak helyes
viszonyáról az egyházhoz (*Immortale Dei*, 1885
nov. 1.), a keresztény polgárok legfőbb kötelessé-
geiről (*Sapientiae christianae*, 1890 jan. 10.), az-
után a szocialisták elmélete ellen (*Quod apostolici
muneris*, 1878 dec. 28.), az emberi szabadság hamis
értelmezése ellen (*Libertas*, 1888 jún. 20.) írt és
más efajta körleveleivel, amelyek XIII. Leó pápá-
nak gondolatvilágát bőségesen kifejezték.

A *Rerum novarum* körlevélnek a többiek fölött mégis az a kiváló jelentősége, hogy az emberi nemnek a kezébe adta a biztos vezérelveket az emberi társadalom nagy életkérdésének, az úgynevezett *szociális kérdésnek* megoldásához akkor, amikor az leginkább időszerű és szükséges volt.

A korviszonyok, amelyekből a „Rerum Novarum” fakadt

- 3 A tizenkilencedik század vége felé az új gazdasági rendszer és a gyáripár rohamos fejlődése olyan helyzetet teremtettek majdnem az egész világon, hogy az emberiség két osztályra oszlott. Az egyik — a kevésszámú — úgyszólván minden előnyt élvezett, amit a modern találmányok bőségesen nyújtottak; míg a másik — a munkások beláthatatlan tömegeit magában foglaló — osztály szörnyű nyomorúságban tengődött s hasztalan igyekezett az őt fojtogató szegénységből szabadulni.
- 4 Ezt a helyzetet természetesen igen könnyen viselték azok, akik gazdagságban dúskálkodtak, s az állapotot a gazdasági törvények szükségszerű következményének magyarázták. Ugyanezért a szegényekről való gondoskodást egyedül a szeretet föladataként akarták fölfogni, mintha bizony a szeretet kötelessége volna elpalástolni az igazság megsértését, amit a törvényhozás nemcsak eltűrt, hanem szentesített is. Viszont a kemény sorsban gyötrődő munkások elégedetlenkedtek és nem akarták a nehéz jármot tovább viselni. Egyesek hamis tanok bujtogatására hallgatva az emberi

társadalom gyökeres fölforgatására törekedtek. Mások — akiket a keresztény igazságok a fölforgató törekvésektől visszatartottak — megállottak annál a követelésnél, hogy a szociális téren alapos és gyors reformokra van szükség. Ugyanígy gondolkozott sok katolikus pap és világi, akiket a csodálatos keresztény szeretet már régóta a proletárok méltatlan sorsának enyhítésére ösztönzött, s akik nem tudták elhinni, hogy a földi javaknak ilyen szörnyen aránytalan és igazságtalan elosztása a végtelenül bölcs Teremtő terveivel egyezhetik. S ezek a szomorú társadalmi bajra őszintén keresték a hathatós orvosságot és a még rosszabb veszedelmek ellen a védelmet. De törékeny az emberi elme még a legjobb szándékúaknál is. Egyrészt elutasították őket, mint veszedelmes újitókat, másrészt akadályokra bukkantak még a barátaiknál is, akik más nézeteket vallottak. Szétágazó vélemények közt tanácstalanul ingadoztak.

A nagy szellemi csatában, midőn minden oldalon s nem is mindig békésen forrt a vita, mint máskor is, mindenkinek figyelme Szent Péter széke felé irányult, a teljes igazság szent letéteményese felé, ahonnan az egész világra áradnak az üdvösség igéi ; s Krisztus földi helytartójának lábaihoz szokatlan tömegekben zarándokoltak a társadalomtudósok, a munkaadók és a munkások, és egyértelműen könyörögtek, hogy a biztos utat végre megmutassa nekik. Sokáig elmélkedett a

bölcs pápa az Isten színe előtt, meghallgatta a tapasztaltak tanácsát, a kérdést minden oldaláról alaposan megfontolta s végül *«apostoli tisztének sürgető parancsára»* (Rerum novarum, 1891 máj. 15. sz. 1.) *«hogy hallgatással kötelességet ne mulasztson»* (u. o. n. 13.) szólott Krisztus egész egyházához, az egész emberiséghez a reá bízott tanítói hivatalnál fogva.

- 9 Megszólalt tehát 1891 május 15-én a sokáig várva-várt hang s a tárgy nehézségeitől meg nem rettenve, az öregségtől meg nem gyöngülve, hatalmas erővel új utakra terelte az emberiséget a szociális kérdésben.

A „*Rerum Novarum*“ tárgya

- 10 Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaink, jól ismeritek a csodálatos tanítást, amely a Rerum novarum körlevelet örök időkre emlékeztetessé teszi. Benne a legjobb pásztor az emberiség nagy részét siratja, mert méltánytalanul szomorú és nyomorult viszonyok közt tengődik, s a munkások ügyét, akiket a mi korunk a munkaadók embertelenségének és korlátlan nyereségvágyának védtelenül kiszolgáltatott (Rerum novarum, num. 2.), nagylelkűen maga veszi pártfogásába s nem kér segítséget sem a liberalizmustól, sem a szocializmustól, amelyek közül az első a szociális kérdés helyes megoldására teljesen képtelennek bizonyult, a másik pedig olyan orvoslást kínál, amely magánál a bajnál rosszabb s az emberi társadalmat még

szörnyűbb veszedelmekbe döntené.

A pápa a saját jogterületén mozog s meg van 11
győződve, hogy a vallás megőrzése és azoknak a
kérdéseknek eldöntése, amelyek a vallással szoros
kapcsolatban vannak, az ő illetékességéhez tarto-
zik, s mivel itt olyan kérdésről van szó, *amelyből a*
vallás és az egyház segítsége nélkül nincs kiút (R. N.
n. 13.), tisztán a természetes ész világánál fölismer-
és a kinyilatkoztatás tárházából merített változ-
hatatlan igazságokra támaszkodva biztosan s *mint*
aki hatalommal bír (Máté 7, 29.), megjelöli és ki-
nyilvánítja a jogokat és kötelelességeket, amelyek
a gazdagok és szegények, a tőkésék és munkások
viszonyát szabályozzák, valamint azt, hogy az
egyháznak, az államoknak és az érdekelteknek mi
a szerepük a szociális kérdés megoldásában.

A „*Rerum Novarum*“ visszhangja

Nem hiába hangzott el az apostoli szó. Álmél- 12
kodva hallgatták s a legnagyobb lelkesedéssel
fogadták nemcsak az egyház engedelmes fiai, ha-
nem sokan az igazságtól és a hit egységétől távol-
állóak is s mindnyájan, akik a szociális és nemzet-
gazdasági kérdésekkel akár mint tudósok, akár
mint törvényhozók foglalkoztak.

De a legbensőbb örömmel a keresztény munká- 13
sok fogadták a körlevelet, akik a legfőbb földi
Tekintély részéről érezték a pártfogást és a védel-
met, s mindazok a nemes férfiak, akik a munkások
sorsának javításán már régóta fáradozva, addig

alig tapasztaltak egyebet, mint sokak részéről hideg közönyösséget, gyűlölködő gyanúsításokat, sőt nyílt ellenségeskedést. Nagyon is érthető, hogy ezek az apostoli körlevelet akkora tiszteletben tartották, hogy különböző helyeken évenként megünnepelték annak emlékét hangos hálanyilatkozatok közt.

- 14 Az általános elégedettség mellett mégsem hiányoztak, akik megzavarodtak. XIII. Leó nemes és magasztos tanítása újszerűen hangzott a világiak füleknek, egyes katolikusok is gyanakvólag fogadták, sőt megbotránkoztak rajta. Mert bizony a liberalizmus bálványait bátran támadta és ledöntötte, megrögzött előítéleteket semmibe se vett, korát minden várakozás ellenére megelőzte úgy, hogy a késedelmes szívűek ezt az új társadalombölcseletet lenézték s az aggodalmaskodók a kellő magaslatra fölemelkedni nem mertek. Voltak, akik az új fényt megcsodálták ugyan, de azt utólréhetetlen eszménynek tartották, amelyet megkívánni ugyan lehet, de elérni nem.

II. A „QUADRAGESIMO ANNO“ TANÍTÁSA

Tartalma és célkitűzése

- 15 Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaink ! Amidőn a Rerum novarum negyvenedik évfordulóját az egész világ, különösen pedig a mindenfelől az örök városba zarándokló katolikus munkások égő

lelkesezéssel ünnepelek, az alkalmat fölhasználjuk, hogy az egyházra és következésképp az emberi nemre kiáradott előnyöket elsoroljuk, a nagy Tanítómesternek tanítását a társadalmi és gazdasági kérdésekről bizonyos ellenvetésekkel szemben oltalmazzuk s egyes fejezeteiben alaposabban kifejtjük, végül a mai gazdasági helyzet és a szocializmus vizsgálata után a mostani társadalmi bonyodalom gyökerét fölkutassuk s az üdvösséges megújulás útját, tudniillik az erkölcsök keresztény reformját megmutassuk. Tárgyalandó anyagunk három fejezetre oszlik, amelyeknek kifejtése a jelen körlevélnek a tartalma.

1. A „RERUM NOVARUM“-BÓL FOLYÓ ELŐNYÖK

Azzal kezdjük, amit már a legelején akartunk 16 mondani: lelki ösztönzésnek engedünk, midőn szent Ambrus intelmét követve: «Nincs nagyobb kötelesség a hálaadásnál» (S. Ambros: De excessu fratris sui Satyri. lib. I. 44.), forró hálát adunk a jó Istennek mindazért a számtalan jóért, ami Leó körlevele nyomán az egyház és az emberi társadalom számára fakadt. Ha az összes jó következményeket felsorolni akarnók, akkor az utolsó negyven év szociális fejlődésének egész történetét kellene felölelnünk. Röviden három pontban jelezzük az eredményeket, — a három közreműködő tényező szerint csoportosítva — amelyeknek segítségével kereste a Mi Elődünk a megoldást.

a) *Az Egyház munkája*

- 17 Leó világosan kifejtette, mit kell az egyháztól várni: «Az egyház az evangéliumból merített tanaival a harcot vagy megszüntetheti, vagy legalább annak keserűségét enyhítheti; egyeseknek nemcsak az elméjét kiművelni, hanem törvényeivel életüket és erkölcsüket is szabályozni törekszik és a szegények helyzetét sok hasznos intézménnyel javítja». (R. N. n. 13.)

Az Egyház tanítói és pásztori hivatala

- 18 Az egyház nem zárta el keblében tétlenül az üdvösséges tannak gyógyító forrásait, hanem azokból bőségesen merített, hogy a közbékét szolgálja. Amit a *Rerum novarum* a szociális és gazdasági kérdésekről előadott, azt maga XIII. Leó és utódai alkalomadtán ismételten magyarázták, hangsúlyozták és a szükségletek szerint alkalmazták. Mindenkor igaz atyai szeretetet és lelkipásztori bátorságot tanúsítottak a szegények és a gyöngék védelmezésében. Elég legyen néhány megnyilatkozásukat fölemlíteni: XIII. Leó *Praeclare* körlevele 1894 jún. 20.; XIII. Leó *Graves de communi* körlevele 1901 jan. 18.; X. Pius *motu proprio de Actione populari Christiana* 1903 dec. 8.; XV. Benedek *Ad Beatissimi* körlevele 1914 nov. 1.; XI. Pius *Ubi arcano* 1922 dec. 23. és *Rite expiatis* 1926 ápr. 30. körlevelei. Hasonlóképpen jártak el az egyház püspökei, akik ugyanazt a tani-

tást állandóan magyarázták, bővebben kifejtették és a különböző országok viszonyaira az Apostoli Szentszék szándéka és útmutatásai szerint alkalmazni igyekeztek. (Lásd *Hierarchie Catholique et le Problème Social depuis l'Encyclique Rerum Novarum 1891—1931*. XV—335. old. Kiadta az «Union internationale d'Études Sociales fondée à Malines, en 1920, sous la présidence du Card. Mercier». Paris, éditions «Spes» 1931.)

Katolikus társadalom- és gazdaságtan

Nem csoda, hogy az egyház vezetése és irányí- 19
tása mellett sok egyházi és világi tudós kiváló szorgalommal fejlesztette a társadalomtudományt és a gazdaságtant, figyelemmel a mi korunk viszonyaira. Az a törekvés vezette őket, hogy az egyház örök és változhatatlan tanát az újabb szükségletekre alkalmazzák.

Igy a Leó-féle körlevél útmutatása és sugalma- 20
zása alatt kialakult a valódi katolikus társadalomtudomány. Válogatott tudósok fejlesztik és bővítik naponként fáradhatatlan szorgalommal. Ezeket az egyház munkatársainak neveztük. S ők az igazságot nem a tudományosság homályában rejtegetik, hanem a napvilágra hozzák, mint a katolikus egyetemeken, főiskolákon és papnöveldékben rendszeresített igen hasznos szociális iskolák; a gyakran és öröndetes eredményekkel rendezett szociális gyűlések vagy hetek, a társadalomtudományos körök; végül a mindenfelé megjelent kor-

szerű és józan szociális kiadványok bizonyítják.
21 Sőt ezzel még nem is merítettük ki a Leó-féle körlevélből származó hasznót. Mert a Rerum novarum tanítása lassanként azokhoz is utat talált, akik az egyház egységén kívül állnak s az egyház hatalmát el nem ismerik. A katolikus elvek a szociális kérdéstről észrevétlenül az egész emberiség közkincsévé váltak s a boldogemlékű Elődünk által oly magasztosan meghirdetett örök igazságokkal legnagyobb örömeinkre már a nemkatolikus sajtóban és könyvekben, sőt a törvényhozó kamarákban és a bíróságoknál is találkozunk, mint gyakran alkalmazott és elfogadott tételekkel.

22 Többet mondunk. A borzalmas világháború után a nagyobb nemzetek képviselői a békét gyökeres szociális reformokkal akarták megalapozni s a munkások helyzetének a jog és méltányosság szerint való rendezése céljából több határozatot hoztak, amelyek közül sok oly föltűnően egyezik a Leó-féle elvekkel és intelmekkel, mintha tudatosan azokból merítették volna. A Rerum novarum valóban korszakos okmány. Jögösen alkalmazhatjuk rá Izaiás próféta szavát: «Zászlót emel föl a nemzetek között». (Iz. 11, 12.)

A tannak átültetése a gyakorlatba

23 Mialatt a tudományos munka nyomán a Leó-féle igazságok az emberek elméjébe hatoltak, a gyakorlati megvalósításra is sor került. Tevékeny jóindulattal leginkább arra irányult a gondos

munka, hogy az emberiségnek az az osztálya föl-emelkedjék, amely a legújabb gazdasági fejlődés folyamán számban ugyan nagyon megnövekedett, de a társadalomban méltó helyét és rangsorolását el nem nyerte s azért kellő megbecsüléshez és értékeléshez nem jutott, tudniillik a munkások osztálya. A lekipásztori munkával terhelt világi és szerzetespapság fáradhatatlan szorgalommal fogott a munkások megneveléséhez, mégpedig kiváló lelki haszonnal. A munkásoknak keresztény szellemmel átítatását célzó ernyedetlen tevékenység azzal az eredménnyel is járt, hogy a munkások saját értékük öntudatára ébredtek, világosan fölismerték jogaikat és kötelességeiket, a törvényes boldogulás módjait s így másoknak alkalmas vezetői lettek.

Azután már a magasabb életszint hatásosabb 24 biztosítása következett. Nemcsak a jóléti és jótékonyági intézmények szaporodtak a pápa buzdítása nyomán. Hanem napról-napra új és népes egyesületek keletkeztek az egyház tanácsára és többnyire papok kezdeményezésére, amelyekben munkások, iparosok, földművesek és mindennemű alkalmazottak kölcsönös megsegítésreszövetkeztek.

b) Az államhatalom tevékenysége

Jogállam — jóléti állam

Ami az államot illeti, a pápa merészen túlteszi 25 magát azokon a korlátokon, amelyeket a liberalizmus az államnak szabott, s bátran tanítja, hogy

az állam nemcsak jogállam és a törvényes rendnek
őre, hanem minden eszközzel oda kell törekednie,
hogy oly törvényeket és intézményeket teremtsen,
amelyek nyomában a köz- és magánjólét fölvirágoz-
zék. (R. N. n. 26.) Egyes polgároknak és a csalá-
doknak biztosítani kell ugyan a cselekvési szabad-
ságot, de mindig a közjó és mások jogának sérelme
nélkül. Az államhatalom kötelessége az egész nem-
zetet és annak egyes tagjait megvédelmezni. De
a jogvédelem gyakorlásánál különös figyelemmel
kell lennie a gyöngékre és szegényekre. «A gazdagok
amúgy is körül vannak véve saját védőbástyáikkal
s így kevésbé szorúlnak rá az állami oltalomra ;
míg a szegények, kik semmi eszközzel sem rendel-
keznek érdekeik védelmére, egyedül az államra
támaszkodhatnak.» (R. N. n. 29.)

Szociálpolitika

26 Nem tagadjuk ugyan, hogy egyes államkormá-
nyok már a Leó-féle körlevél előtt is segítettek a
munkások sürgősebb szükségletein és orvosolták
a kegyetlenebb igazságtalanságokat. Azonban az
államférfiak általában csak akkor ébredtek hiva-
tásuk teljes öntudatára és akkor kezdtek átfogóbb
szociálpolitikába, miután szent Péter székéről az
apostoli szó utat talált az egész világba.

27 A Rerum novarum hatásaként a liberalizmus
elvei összeomlottak, amelyek az államhatalom ha-
tásos beavatkozását oly régóta megakadályozták.
Maguk a népek erélyes és hathatós szociálpolitikát

sürgettek. Kiváló katolikus férfiak föllelkesültek és kormányaiknak ezen a működési téren följajánlották szolgálataikat és gyakran ők voltak az országgyűléseken ennek az új politikának leglelkesebb szószólói. Sőt nem ritkán a Leó-féle gondolatoktól áthatott papok voltak az ilyen újonnan alkotott törvényeknek előterjesztői az országgyűléseken, valamint később azok végrehajtásának legerélyesebb sürgetői.

A munkajog

Ennek a következetes és fáradhatatlan munkának eredményeként a jognak egészen új ága fejlődött ki, amely a korábbi nemzedék előtt még teljesen ismeretlen volt s amely a munkásoknak a keresztény emberi méltóságból folyó szent jogait erélyesen védi: lelkét, egészségét, erőit, családját, otthonát, a munkahelyet, a munkabért, a munka veszélyeit s minden a munkás helyzetével összefüggő körülményt törvényes védelem alá helyez, különös tekintettel a nőkre és a gyermekekre. Ha ezek a jogszabályok mindenütt nem is hajszállra egyeznek a Leó-féle intelmekkel, mégis sokban emlékeztetnek a Rerum novarumra, amelynek leginkább lehet köszönni, hogy a munkások helyzete azóta jobbra fordult.

c) Az érdekeltek önsegélye

Végül a bölcs pápa azt fejtegeti, hogy a munkaadók és a munkások is sokat tehetnek oly intézmények által, amelyek a szegényeket kellő segély-

ben részesítik s a két osztályt egymáshoz közelebb hozzák. (R. N. n. 36.) Ilyen intézmények közt az első helyre teszi az *egyesületeket*, amelyek vagy kizárólag a munkásokból, vagy a munkaadókból és a munkásokból alakulnak. Kimerítően foglalkozik ezek magyarázatával és ajánlásával. Éles elmével megvilágítja a természetüket, föladatukat, hasznukat, jogaikat és kötelességeiket, szervezeteiket.

Az egyesülési jog

- 30 A körlevélnek ez a része volt különösen korszerű. Abban az időben a legtöbb országban a kormányférfiak még teljesen a liberalizmus hívei voltak, a munkásegységeket rossz szemmel nézték, sőt nyíltan üldözték. Míg ugyanakkor más néposztályok hasonló egyesületei akadályokba nem ütköztek s könnyen megkapták az állam jogvédelmét, addig kiáltó igazságtalansággal éppen azoknak tagadták meg az egyesülés természetes jogát, akiknek a legnagyobb szükségük volt rá, hogy vele a hatalmasabbak nyomása ellen védekezhessenek. Még a katolikusok közt is akadtak, akik a munkások első kísérleteit az egyesülésre barátságtalanul nézték, mert bennük holmi szocialista és forradalmi szellemet sejtettek.

A keresztény munkásegységek

- 31 Éppen azért olyan kivételesen nagyjelentőségűek azok az alapelvek, amelyeket Leó legfőbb tanítói tekintélyével meghirdetett, mert meg tudták törni

az említett ellenállást és eloszlatni az aggodalmakat; valamint azért is, mert a keresztény munkásokat a különböző szakmák szerint az egyesülésre buzdították és az egyesülés minkéntjét is megmagyarázták. Így számtalan munkást megőriztek a jószellemben, akiket pedig a szocialista szervezetek — magukat a nincstelenek és elnyomottak egyedül hatásos védőbástyaiként fitogtatva — erősen csábítottak.

Különösen szerencsés a körlevélnek az az utasítása: «Úgy kell szervezni és vezetni a munkás-egyesületeket, hogy a legjobban és a legtökéletesebben szolgálják a munkások érdekeit, vagyis az egyes munkások testi, lelki és gazdasági boldogulását». Továbbá «világos, hogy elsősorban vallás-erkölcsi tökéletesedésre kell tekintettel lenni s a társulatokat főképen ez alapon szervezni», mert «ha a társadalmi törvényekét a hit szilárd alapjára építjük, akkor mód nyílik a társadalom tagjainak viszonyait helyesen elrendezni, a békés egyetértést és a boldogulást biztosítani». (R. N. n. 42, 43.) 32

Ilyen munkás egyesülések létesítésén dicséretes buzgósággal fáradoztak papok és világiak, akik XIII. Leó szándékait hiánytalanul megvalósítani igyekeztek. S a megalakult egyesülések valóban keresztény munkásokat képeztek, akik kiváló szaktudásukat összeegyeztették a vallás parancsaival; anyagi érdekeiket és jogaikat hatásosan és erélyesen megvédték, de amellet az igazságos- 33

ság követelményeit figyelembe vették s a többi osztályokkal a társadalmi élet keresztény szel-
lemben való megújítására őszintén közreműködtek.

Az egyesületek fajai

- 34 Azonban XIII. Leó gondolatait és tanácsait a különféle országok sajátos viszonyai szerint különféle utakon igyekeztek érvényesíteni. Egyes helyeken a pápa által megjelölt összes célokat egy és ugyanaz a szervezet vállalta, másutt a helyi viszonyok hatása vagy kényszere alatt fölosztották a munkát s külön szervezetek alakultak a munkásérdekek védelmére a munkapiacon, mások a gazdasági önsegélyezés földadatát vállalták, ismét mások a valláserkölcsi nevelés és a vele összefüggő célok területén mozogtak.

A semleges szakszervezetek

- 35 Az utóbbi utat ott választották, ahol az országos törvények, sajátos gazdasági tényezők, a mai társadalomban sajnos tapasztalható s fölötté káros véleménykülönbségek és széthúzások, vagy a fölforgató elemek támadásával szemben az egységes erővel védekezés szükségessége tisztán katolikus munkásszakszervezetek alapítását megakadályozzák. Ilyen körülmények között a katolikus munkások kénytelenek a semleges szakszervezetekhez csatlakozni, amit természetesen akkor tehetnek, ha a vegyes szervezet a jog és az igazságosság elveit vallja és katolikus tagjainak teljes lelkiismereti szabadságot biztosít és nekik

az egyház utasításainak követését megengedi. A püspökök illetékesek a katolikusoknak csatlakozását ilyen egyesületekhez megengedni, ha a viszonyok mérlegelése alapján a vegyes egyesülések szükségességét és vallási szempontból veszélytelenségét fölismerik. Természetesen szem előtt kell tartaniok azokat az alapelveket és biztosítékokat, amelyeket szentemlékü Elődünk, X. Pius pápa megállapított. (Singulari quadam körlevél, 1912 szept. 24.) Egyik legelső és legfontosabb előföltétel, hogy az ilyen szakszervezetek mellett katolikus munkásegységek létesüljenek, amelyek tagjaikat kellő valláserkölcsei szellemmel eltöltik és arra képesítik, hogy a gazdasági szervezetbe belevigyék a jó szellemet, amely annak egész tevékenységét irányítja. Így az egyesületek jótékony hatása a tagokon túl is érvényesülni fog.

Hála a Leó-féle körlevélnek, a nyomában alakult munkásszervezetek, ha számban még fölül is 36
múlják őket a szocialista és kommunista szervezetek, mindenfelé fölvirágoztak és már akkora taglétszámot értek el, hogy úgy az egyes államokon belül, mint nemzetközi viszonylatban is érvényesíthetik befolyásukat a katolikus munkások jogos és méltányos igényei, valamint a keresztény társadalomtudomány egészséges elveinek megvalósítása érdekében.

Más osztályok egyesülései

XIII. Leó az egyesülési jogot mint természet- 37

jogot olyan világosan megalapozta és olyan hatásosan megvédelmezte, hogy a munkásokon kívül más társadalmi osztályok egyesületeinek kiépítésére is alkalmat adott. A körlevélnek nem kis része van benne, hogy a földművesek és a közép-osztályúak közt is virágzásnak indultak és folyton szaporodnak a hasznos egyesületek és különféle szövetkezetek, amelyekben a gazdasági érdekek mellett a lelki műveltséget is ápolják.

Munkaadók és munkavállalók szövetkezései

- 38 Ha Elődünknek az a vágya, hogy a munkaadók és a vállalkozók közt is létesüljenek szövet-ségek, kevésbé teljesült, mert ilyenek — fájda-lom — alig vannak, úgy azt nem annyira a jószán-dék hiányának, mint inkább a sajátos tárgyi nehézségeknek kell tulajdonítani, amelyeket ismerünk és kellően méltányolunk. Mégis reméljük, hogy az akadályok a jövőben legyőzhetők lesznek. Addig is nagy örömmel üdvözljük e téren a sokat ígérő és szerencsés kezdeményezéseket, amelyektől még bőséges áldást várunk. (Epist. S. Congr. Concilii ad Episcopum Insulensem, 5. Junii 1929.)

d) A „Rerum Nov.“ a társadalmi rend aranybullája

A valóság talaján áll

- 39 A Leó-féle körlevél áldásos gyümölcsei, ame-lyeket Mi — Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaiink — bizony csak futólagosan érinthettünk, világosan bizonyítják, hogy az emberi társadalom-

nak ebben a halhatatlan okmányban festett képe, bár igen szép, de nem ábrándkép. Ellenkezőleg : a Mi Elődünk az evangélium élő és folyton éltető forrásából olyan tantételeket merített, amelyek az emberiséget tépő véres küzdelmet rögtön ugyan nem megszüntetni, de szemmelláthatóan jelentékenyen enyhíteni tudják. A negyven évvel ezelőtt bőségesen elhintett jó mag részben termékeny talajra hullt. Ezt bizonyítják az áldásos gyümölcsök, amelyeket az egyház és az egész emberiség Isten kegyelméből a maga javára fordíthatott. Túlzás nélkül mondhatjuk, hosszú időnek próbájában a Leó-féle körlevél *aranybullának* bizonyult, amelyre az egész keresztény társadalmi tevékenység mint biztos alapokmányra támaszkodhatik. Akik a körlevelet vagy annak emlékünnepeit lenézik, azt káromolják, amit nem ismernek, vagy ha fölületesen ismerik, nem értik s ha mégis értik, akkor fölháborítóan hálátlanok.

Ma is érvényes

A körlevél megjelenése óta eltelt időszak alatt 40 kétségek merültek föl egyes részek helyes magyarázata vagy a belőlük levonható következtetések körül, ami miatt a katolikusok közt is heves vitakozások folytak. Azután a legújabb idők szükségletei és a közben beállott nagy változások megkövetelik a Leó-féle tanításhoz való gondos alkalmazásukat, esetleg annak némi kiegészítését. Készségesen megragadjuk azért a kínálkozó alkalmat,

hogy apostoli tisztüknél fogva, amely Minket mindenki adósává tesz (Róm. 1, 14), tehetségünk szerint megfeleljünk a kétségekre és az újabb idők követelményeinek eleget tegyünk.

2. MAGYARÁZAT ÉS KIEGÉSZÍTÉS

a) Az Egyház illetékessége társadalmi és gazdasági kérdésekben

- 41 Mielőtt ezeknek fejtegetésébe bocsátkoznánk, előre kell bocsátanunk, amit XIII. Leó már régen világosan leszögezett, hogy jogunk és kötelességünk legfőbb apostoli tekintélyüknél fogva a társadalmi és gazdasági kérdésekben ítéletet mondani. (R. N. n. 13.) Az egyháznak ugyan nem az a föladat jutott osztályrészül, hogy az embereket ideiglenes és mulandó boldogságra vezesse, hanem az örök üdvösségre kalauzolja. Sőt «az egyház nem is tartja megengedhetőnek, hogy ok nélkül földi ügyekbe avatkozzék». (Ubi arcano körlevél, 1922 dec. 23.) De lehetetlen az egyháznak az Istentől rája ruházott hivatását megtagadni és tekintélyét nem érvényesíteni akkor, amikor nem tisztán technikai kérdésekről van szó, amelyek megítéléséhez sem alkalmas eszközei, sem küldetése nincs, hanem olyanokról, amelyek az erkölcsi törvényekkel összefüggésben állanak. Tehát úgy a társadalmi, mint a gazdasági kérdések az erkölcsi törvényekhez való viszonylatukban a Mi legfőbb bírói hatal-

munk alá tartoznak, mert az Isten Ránk bízta az igazság letételének őrzését és azt a súlyos kötelességet, hogy az erkölcsi törvényt a maga teljességében hirdessük, magyarázzuk és annak megtartását minden körülmények között sürgezzük.

Gazdaság és erkölcs

S bár a gazdaságnak és az erkölcsnek megvan 42
a maga külön önálló területe, mégis nagy tévedés volna a gazdasági rendet az erkölcsi rendtől úgy elválasztani, hogy a gazdaságot az erkölcsről függetlennek mondjuk. Az úgynevezett gazdasági törvények, amelyek a dolgok természetéből és a testből és lélekből álló ember lényegéből folynak, meghatározzák a célokat, amelyeket az ember a gazdasági téren vagy el nem érhet, vagy elérhet ; és ha igen, milyen eszközök alkalmazásával. Az emberi ész pedig ugyancsak a dolgokból, valamint az ember egyéni és társadalmi természetéből világosan fölismeri a teremtető Isten által az egész gazdasági rend számára kitűzött célt.

Azonban egyedül az erkölcsi törvény kötelez 43
minket, hogy amint általában minden tevékenységünkben legfőbb és utolsó célunkat, úgy tevékenységünk egyes ágaiban az ezek számára a természettől vagy inkább a természet Alkotójától fölismerhetően megszabott külön célokat kövessük és ezeket helyes rendben a legfőbb célnak alárendeljük. Ha az erkölcsi törvénynek hűségesen engedelmeskedünk, akkor a gazdasági téren keresett

külön célok — az egyéniek és a társadalmiak egyaránt — a célok egyetemes rendjébe önként is helyesen beilleszkednek s mi rajtuk keresztül mint lépcsőkön fölemelkedünk és elérjük minden dolgok végső célját, az Istent, aki önmagának és nekünk a legfőbb és végtelen Jó.

b) A tulajdonjog

- 44 Áttérve a részletekre, először a tulajdonjogról tárgyalunk. Emlékeztek, — Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaiink — hogy boldogemlékü Elődünk a tulajdonjogot erélyesen védelmezte az akkori szocialisták tanításával szemben és bebizonyította, hogy a magántulajdon eltörlése a munkásoknak is nem a javára, hanem végső veszedelmére volna. Mivel ezért a pápát és az egyházat magát meg-rágalmazták, mintha a gazdagok pártját fogta volna és most is azt tenné, ami a legnagyobb igazságtalanság ; s mivel a katolikusok is vitatkoznak Leó ezen tanításának helyes és hiteles értelméről : indokoltnak tartjuk, hogy a pápa tanítását, azaz a katolikus tant a rágalмakkal szemben védelmünkbe vegyük és a hamis magyarázatokkal szemben megvilágítsuk.

A magántulajdon egyéni és társadalmi jellege

- 45 Először is kétségtelen tény, hogy sem Leó, sem az egyház útmutatása és irányítása alatt működő hittudósok soha nem tagadták vagy kétségbe nem vonták a magántulajdonnak kettős jellegét, tudni-

illik az egyéni és társadalmi vonatkozását, a magánjólét és a közjó felé irányuló két oldalát. Ellenkezőleg egyértelműleg tanítják, hogy a természet — azaz a Teremtő — azért adta az embernek a magántulajdonjogot, hogy egyrészt önmagáról és családjáról gondoskodhassék, másrészt a Teremtő által az egész emberiségnek szánt földi javak éppen a magántulajdonjog intézményének segítségével a céljuknak megfeleljenek, mert mindkét cél csak szilárd és biztos rend mellett érhető el.

Két veszedelmes egyoldalúságot kell itt gondosan elkerülni. A magántulajdonjog szociális és közjellegének tagadása és legyöngítése *individualizmushoz* vagy legalább ennek közelébe vezet, míg a magán és egyéni jellegének félreismerése vagy kiüresítése a *kollektívizmushoz* vezet, vagy annak álláspontját súrolja. Ha nem óvakodunk, úgy meredek lejtőn abba az erkölcsi, jogi és szociális modernizmusba süllyedünk, amelyet már a pápai székfoglalásunk alkalmával kiadott körlevelünkben elítéltünk. (Ubi arcano, 1922 dec. 23.) Jól jegyezzék meg ezt különösen azok a forradalmi szellemek, akik nem szégyenlik az egyház szemére vetni, hogy theológusainak tanításába a magántulajdonjog pogány fogalmának becsempészését eltúrte, amelynek helyébe másikat kell tenni, amelyet megdöbhentő tudatlansággal kereszténynek mernek mondani.

- 47 Hogy a magántulajdonról és annak kötelességeiről folyó lázas vitatkozásokat bizonyos határok közé szorítsuk, először is alapvető igazságként leszögezzük XIII. Leó tételét : a magántulajdonjog és annak használata két különböző dolog. (R. N. n. 19.) A tulajdonnak tiszteletben tartása, a saját jogának korlátai közt megmaradás és a más jogának meg nem sértése a kölcsönös igazságosság követelménye. Viszont a magántulajdonosoknak az a kötelessége, hogy javaikkal erkölcsösen éljenek, már nem az igazságosság, hanem más erényeknek folyománya, amelyekből folyó erkölcsi kötelességek jogi úton ki nem kényszeríthetők. (R. N. n. 19.)

Helytelen azért az az állítás, hogy a magántulajdonjognak és az erkölcsileg jól rendezett használatnak ugyanazok a korlátai, s még inkább ellenkezik az igazsággal, az a tan, hogy a visszaélés vagy a nem használás folytán megszűnik, vagy elvész a tulajdonjog.

- 48 Igen hasznos és érdemes munkát végeznek mindazok, akik a békét és egyetértést kellőleg szem előtt tartva és az egyház hagyományos tanítását a magatelejességében követve a tulajdonjog belső természetét és azokat a határokat kutatják, amelyeket az emberek társadalmi élete úgy a magántulajdonjognak, valamint a magántulajdon használatának, vagyis a jog gyakorlásának szab. De hamis úton

haladnak és tévednek azok, akik a magántulajdon jog egyéni vonatkozását annyira kiüresíteni iparkodnak, hogy azt valójában tönkreteszik.

Az államhatlom jogköre

Már a magántulajdon jog kettős jellegéből — 49 egyéni és társadalmi vonatkozásából — világosan következik, hogy a magántulajdon használatánál nemcsak az egyéni érdeket, hanem a közjót is tekintetbe kell venni. Az idevágó köteleességeket a jelentkező szükségletek szerint közelebbről körülírni az államnak a joga, amennyiben azokat a természet jog már eléggé világosan meg nem határozza. Az állam tehát — mindig a természet jog és az isteni jog keretein belül — a közjó valóságos követelményei alapján pontosabban és részletebben előírhatja, mi szabad a tulajdonosoknak a tulajdon használatában és mi tilos. Sőt — amint XIII. Leó találóan mondja — az Isten az emberi okosságra és az államokra bízta a magántulajdon körülírását. (R. N. n. 7.) Amint ugyanis a társadalmi élet egyéb alaptényezői, úgy a magántulajdon sem föltétlenül változatlan. Így tanítja a történelem. Mi magunk is kifejeztük ezt már a következő szavakkal: «Milyen különböző alakot mutatott a tulajdon, kezdve az ókori formájától a vad népeknél, amelyeknek elszórt tanui még napjainkban is élnek, egészen a pátriárkális időkig s azután fokról-fokra tovább a zsarnokság (ezt a szót a maga klasszikus értelmében használjuk)

idejének sokféle alakjáig ; azután a hűbériség intézményén át a monarchikus alkotmányok különféle változatai, végül a legújabb idők folyton módosuló alkotmányformái idején». (Szózatunk az olasz Actio Catholica képviselőihez 1926 május 16.) Az állam természetesen nem élhet önkényűleg ezzel a jogával. A természetes magántulajdonjognak és öröklési jognak mindig sértetlenül fenn kell maradnia, mert az államnak nincs joga azt elvenni. «Hiszen az ember előbb volt, mint az állam.» (R. N. n. 6.) «A család is fogalmilag és tényleg megelőzi az államot.» (R. N. n. 10.) Ugyanazért Leó hangsúlyozta, hogy az államnak nem szabad túlméretezett adókkal a magánosok tulajdonát tönkretenni. «A magántulajdonjogot nem az állami, hanem a természetjog adja az egyeseknek. Tehát az államhatalom nem törölheti azt el, hanem csak szabályozhatja és a közjó érdekeivel összeegyeztetheti.» (R. N. n. 35.) Mikor az államhatalom a magántulajdont a közjó követelményeihez alkalmazza, a tulajdonosokkal szemben nem ellenséges, hanem barátságos szolgálatot végez, mert ilyen módon megakadályozza, hogy az isteni Gondviselés által az emberi élet megkönnyítése céljából alapított magántulajdon jogintézménye tűrhetetlen állapotokat ne teremtsen s így önmaga sírját meg ne ássa. Ez nem a magántulajdon eltörlése, hanem oltalmazása, nem a tulajdonjog meghiúsítása, hanem megszilárdítása.

A szabad jövedelmek, azaz a méltó és tisztességes 50
életfenntartáshoz nem szükséges jövedelmek el-
költése sem korlátlanul az egyénnek a szabadaka-
ratától függ. Úgy a Szentírás, mint az egyházatyák
szüntelenül hangsúlyozzák a gazdagok kötele-
ségét, hogy alamizsnálkodjanak, a jótékonyságot
és a bőkezűséget gyakorolják. Nagy jövedelmek- 51
nek munka- és kereseti alkalmak teremtménye végett
vállalatokba befektetése az angyali doktor nyo-
mán levezetett következtetésünk szerint a jóté-
konyság erényének igen kitűnő és korszerű gya-
korlása, föltéve, hogy a befektetés valóságos érté-
kek termelésére irányul. (V. ö. S. Thom. Summ.
Theol. II—II. q. 134.)

A tulajdon szerzésének jogcímei

A magántulajdon őseredeti szerzési jogcíme — 52
amint minden idők hagyománya és Elődünk taní-
tása igazolja — az uratlan vagyon elfoglalása és a
munka. Minden ellenkező állítással szemben is
tény, hogy a lefoglalásra alkalmas és uratlan tárgy
elfoglalása senkinek a jogát nem sérti. A mun-
kának annyiban van tulajdont szerző hatálya,
amennyiben az ember saját nevében végzi s
a munka a tárgyat átalakítja vagy értékesebbé
teszi.

Más természetű az a munka, amelyet bérért idegen vagyontárgyon végeznek. Erre kiválóan ráillik, amit Leó tiszta igazságnak mond, tudniillik, hogy «a dolgozók munkájából származik az államok gazdagsága». (R. N. n. 27.) Hiszen saját szemekkel láthatjuk, miként nőnek ki az emberiség vagyonát alkotó nagy értékek a munkások kezeiből, amelyek vagy pusztán, vagy szerszámokkal és gépekkel termelő erejüket kifejtik. Köztudomású, hogy minden nép a szegénységből és nyomorúságból a magasabb és boldogabb sorsba összes tagjainak vállvetett munkája folytán emelkedett. Egyesek a munkát vezetik, mások végzik. De nem kevésbbé köztudomású, hogy az összes erőfeszítések hiúk és hasztalanok voltak volna, sőt még megkísérrelhetők sem lettek volna, ha a mindeneket teremtő Isten az ő végtelen jóságánál fogva előbb természetes gazdagságot, természeti kincseket és erőket nem alkotott volna. Hiszen mi egyéb a munka, mint a szellemi és testi erőket a természeti kincseken vagy azok segítségével működésbe hozni és gyakorolni? Azonban a természeti törvény, amelyben Isten akarata nyilvánul, bizonyos rendet követel meg a természeti adottságoknak termelő célokra való felhasználása terén. Ennek a rendnek előfeltétele, hogy minden dolognak meglegyen a maga tulajdonosa, vagyis a magántulajdon intézménye.

Amikor valaki nem a saját tulajdonán dolgozik, akkor másnak a munkája, másnak a vagyontárgyával társul. Egyik rész sem megy semmire a másik nélkül. Ezt az esetet tartotta szeme előtt XIII. Leó, midőn írta : «Úgy a tőke munka nélkül, mint a munka tőke nélkül fenn nem állhat». (R. N. n. 15.) Hamis volna azért akár a tőkének, akár a munkának tulajdonítani azt, amit együttesen termeltek ; s tökéletesen igazságtalan, ha az eredményt az egyik fél a másik közreműködésének tagadásával egyedül magának igényeli.

A tőke jogtalan igényei

Bizony sokáig túlsokat vett el magának a tőke. 54
A termelt javakat, a jövedelmet a tőke igényelte magának s a munkásnak alig hagyott eleget erőinek pótlására és helyreállítására. Valami állítólagos ellenállhatatlan gazdasági természettörvény nevében hangoztatták, hogy a tőkehalmozás csak a tőkésnél történhetik és a munkás állandóan az ő szűkös és nyomorúságos helyzetére van kárhoz-
tatva. A gyakorlat természetesen nem egyezett mindig és mindenütt a liberalizmus elméletével, amelyet általában Manchester-ről neveztek el, azonban tagadni nem lehet, hogy a gazdasági és szociális intézmények ilyenféle hajlamokat árultak el. Nem csoda, hogy ezt a hamis elméletet és ezeket a jogtalan követeléseket hevesen támadták, még-

pedig nem egyedül a munkások, akik természetes vágyakozásukat a jobb sors után megcsalva látták általuk.

A munkás jogtalan követelései

- 55 A megrövidített munkások táborába az értelmiséghez tartozók is kerültek, akik az állítólagos gazdasági természettörvénnyel szembeszegeztek egy légből kapott erkölcsi törvényt, amely szerint a termelés egész eredménye és a jövedelmek — kivéve a tőke fenntartására és följújtására szükséges összegeket — jogosan a munkásokat illetnék. Ez a tétel tetszetősebb, mint némely szocialistáknak a követelése, hogy a termelőeszközöket államosítani vagy szocializálni kell, s éppen azért veszedelmesebb és a gyanútlanok megtévesztésére alkalmasabb. Édes méreg, amelyet sokan mohón ittak magukba, akiket a nyílt szocializmus megkeríteni nem tudott.

A helyes elosztás vezérelve

- 56 Ahelyett, hogy a két fél hamis elméletekkel elzárta magának az utat az igazságos békekötéshez, meg kellett volna fontolnia Elődünknek bölcs szavait: «Bár a magánosok közt elosztva mégsem szűnik meg a föld mindenkinek hasznára lenni». (R. N. n. 7.) Kevéssel ezelőtt Mi is ugyanazt tanítottuk, midőn kifejtettük, hogy a természet a maga javait a magántulajdon által éppen a haszon miatt osztotta föl, amelyet a látható ter-

mészet javai csak meghatározott és biztos rend útján nyújthatnak az embernek. Ezt az igazságot szüntelenül szemünk előtt kell tartani, ha az igazság útjáról letérni nem akarunk. Nem akármilyen fölosztása a vagyonnak és a gazdagságnak alkalmas az Istentől megszabott cél valamelyes vagy éppen tökéletes elérésére. Ugyanazért a gazdasági és szociális haladás nyomán folyton szaporodó vagyont az egyes emberek és osztályok közt úgy kell elosztani, hogy a Leó által említett általános haszon megóvassék, vagy más szavakkal, az egész emberi társadalom közjava kárt ne szenvedjen. A társadalmi igazságosságnak ez a törvénye tiltja, hogy egyik osztály a másikat a haszonrészesedésből kizárja. Vét a törvény ellen a gazdagok osztálya, ha vagyonának nyugodt élvezetében azt tartja a dolgok helyes rendjének, hogy neki minden, a munkásnak semmi se jusson ; s vét a jogukban megsértett és szenvedélyesen izgatott szegények osztálya, midőn jogérzékében és jogának keresésében egyoldalúvá válik s mindent mint állítólag kezeinek munkáját magának igényel és kivétel nélkül minden nem munkával szerzett vagyont és jövedelmet, nem tekintve annak fontosságát és szerepét a köz javára, egyedül mint ilyent támad és eltörlendőnek mond. Nem hallgathatjuk el, hogy egyesek ebben a tárgyban helytelenül és alaptalanul idézik szent Pál mondását : «Aki nem dolgozik, ne is egyék». (II. Tessz. 3, 10.) Az apostol

itt azok ellen beszél, akik nem dolgoznak, noha tudnának és tartoznának is dolgozni, s figyelmeztet, hogy az időt, valamint testi és lelki erőnket szorgosan kell kihasználnunk és nem szabad másoknak terhére esnünk, amikor magunk is tudunk magunkról gondoskodni. De nem tanítja az apostol, hogy a munka az egyedüli jogcím az élelemhez és a jövedelemhez. (V. ö. II. Tessz. 3, 8—10.)

- 58 Tehát mindenki kapja meg a maga részét a közjavakból. Oda kell hatni, hogy a teremtet javak elosztása a közjó és a szociális igazságosság kívánalmaival összhangba hozassék, mert ma a kevésszámú túlgazdag és a vagyontalanok beláthatatlan tömegei közt fennforgó ellentét megzavarta, amit minden jóérzésű ember elismer.

d) A proletárok megváltása

- 59 A proletárok megváltása az a cél, amelyet a Mi Elődünk mint parancsoló szükségességet kitűzött. Most annál inkább kell ezt hangsúlyoznunk és sürgetnünk, mert a pápa üdvös intelmei bizony gyakran feledésbe mentek, mert vagy szándékosan agyonhallgatták, vagy keresztülvihetetleneknek tartották, pedig igenis keresztülvihetők, sőt a megvalósításuk egyenesen szükséges. És ha az a tömegnyomor, amelyet Leó még elrettentő színekben maga körül látott, ma már ugyanabban a

mértékben nincs is meg, azért az ő intelmei a mi korunkra éppen úgy illenek és találnak. Kétségtelen, a munkások helyzete jobbrafordult és sok tekintetben emelkedett, különösen a műveltebb és nagyobb országokban, ahol már nem lehet általában és különbségtétel nélkül mondani, hogy a munkásság nyomorban él. Mégis mióta a modern technika és a gyáripár további nagy területekre, úgy az új településekre, mint a kelet régi kultúra-államaiba utat talált s ott megállapodott, a proletárok száma ismét hihetetlenül megsaporodott s keserves panaszkodás az égbe kiált. Számukat növeli a földmunkások óriási serege, akik a legalacsonyabb életszintre szorultak és a legkisebb reményük sincs, hogy valaha is egy darabka földet a magukénak mond hassanak, tehát örökre a proletársorssal vannak eljegyezve, ha jobb belátás nem érvényesül és hatásos intézkedések nem történnek.

A proletariátus létrehozó oka

Bár igaz, hogy a szegénység és a proletársors 60 nem azonos fogalmak, mégis a proletárok igen nagy tömegei a túlgazdagok csekély számával szemben megcáfolhatatlan bizonyítéka annak, hogy a földi javak a mi korunkban, az industrializmus korában, amikor oly bőségesen termelnek értékeket, nincsenek helyesen elosztva és nem megfelelően szolgálják a különböző osztályokat

- 61 Azért legalább ezentúl minden erőfeszítéssel oda kell hatni, hogy a termelt javak csak méltányosan halmozódjanak a birtokosoknál, ellenben bőségesen jussanak a munkásoknak. Nem hogy ezek a munkát abbahagyják, mert az ember munkára van teremtve, mint a madár a repülésre, hanem hogy családi vagyonkát megtakaríthassanak, azt okos kezeléssel szaporítsák, így a családi terheket könnyebben és gondtalanabban viselhessék és a lét bizonytalanságából, a valódi proletársorsból szabadulva nemcsak az élet viszontagságaival megküzdhessenek, hanem az a vigasztalódásuk is meglegyen, hogy haláluk után övéikről valahogyan gondoskodva van. Mindezt a Mi Elődünk nemcsak érintette, hanem világosan és érthetően nyilvánította s Mi a jelen körlevélben újra hangsúlyozzuk. Ha férfiasan és haladéktalanul nem vállaljuk a végrehajtást, ne áltassuk magunkat, hogy a közrend, az emberi társadalom békéje és nyugalma a fölforgató hatalmak ellen megvédhető.
- 62

e) Az igazságos bér

- 63 A végrehajtás pedig másként nem sikerülhet, mint ha a munkás szorgalommal és takarékossgal bizonyos vagyonhoz juthat, amint Elődünk nyomain haladva már kifejtettük. S miből takarít-

hat meg valamit mérsékelt életmód mellett a munkás, akinek az életfenntartáshoz és életszükségletekre egyedüli keresetforrása a munka, ha nem a munkabéréből? Így jutunk el a munkabér kérdéséhez, amelyet Leó nagyfontosságú kérdésnek nevez. (R. N. n. 34.) Az ő tanítását és utasításait a szükség szerint itt körülményesebben kifejtjük és továbbfejlesztjük.

A bérvizony

Akik a munkabérszerződést már magában véve 64
igazságtalannak tartják és helyébe a társadalmi szerződést követelik, nemcsak tarthatatlan álláspontot vallanak, hanem Elődünk emlékét sértik, aki körlevelében a munkabérszerződést elfogadja és annak igazságosabb rendezésével behatóan foglalkozik.

A mai társadalmi viszonyok közt mindenesetre 65
tanácsos a munkabérszerződésnek a lehetőség szerint bizonyos közeledése a társadalmi szerződéshez. Valamelyes kezdeményezések történtek is már a munkások és a munkaadók nem csekély előnyére. Ilymódon ugyanis a munkások és a tisztviselők bizonyos fokig társbirtokosok, a kezelésben és a haszonban részesek lesznek.

A munkabér igazságos mértékét nem lehet egyetlen szempontból meghatározni, hanem sok együtthatóból kell kiszámítani, amint már Leó bölcsen megmondotta : «A munkabér méltányos megállapí- 66

tásához sok tényezőt kell figyelembe venni». (R. N. n. 17.) Ezzel a mondatával már eleve megítélte azoknak könnyelműségét, akik elég vakmerőek azt hinni, hogy egyetlen — mégpedig egészen hamis — értékmérővel boldogulhatnak s játszva elintézik a véresen komoly kérdést.

68 Vastag tévedés a korunkban eléggé elterjedt elmélet, hogy a munka annyit ér és akkora bért érdemel, amennyit a termelt javak érnek s a munkásnak joga az előállított értékkel egyenlő bért követelni. Mennyire helytelen ez az elmélet, már a tőkéről és a munkáról szóló fejtegetésünkéből kitetszik.

A munka egyéni és szociális jellege

69 Mint a tulajdon, úgy a munka is — különösen az idegen szolgálatba szegődött bér munka — a személyes vagy egyéni jelleg mellett szociális vonatkozást is mutat, amelyet nem szabad figyelmen kívül hagyni. Ha nincs élő társadalmi szervezet, ha a társadalmi jogrend védelmet nem nyújt; ha az egymásra utalt különböző foglalkozási ágak kölcsönösen nem segítik és kiegészítik egymást; ha értelmiség, tőke és munka nem dolgoznak össze, akkor az emberi munka nem lehet gyümölcsöző, tehát helyesen sem meg nem mérhető, sem méltányosan nem díjazható, amennyiben személyes jellege mellett a szociális természetét is figyelembe nem vesszük.

Az emberi munkának lényegesen kettős természetéből a munkabér méréséhez és szabályozásához alkalmas és fontos következtetéseket vonhatunk. 70

A munkás és családjának életszükséglete

Először is a munkás és családja életfenntartásához elégséges munkabér illeti meg a munkást. (V. ö. Casti connubii körlevél, 1930 dec. 31.) Bizonyára a család egyéb tagjainak is kötelességük erejükhöz mértén a közös háztartás szükségleteihez hozzájárulni, amint földmíves-, kisebb iparos- és kereskedőcsaládokban látjuk. De a nőket és gyermekeket koruk és erejük mértékén túl nem szabad megterhelni. A családanyak leginkább otthon foglalkozzanak és a házi dolgokat végezzék. Szégyenletes és mindenáron kiirtandó visszaélés az, hogy családanyak a családapá elégtelen munkabére miatt a házi teendők és különösen a gyermeknevelés elhanyagolásával bérmunkába menni kényszerülnek. Tehát mindenképpen azon kell lenni, hogy a családapák munkabére az egész háztartás költségeit fedezhesse. Ha ez a mai viszonyok mellett még minden esetben nem lehetséges, akkor a társadalmi igazságosság követeli az állapotoknak olyan újraszabályozását, hogy minden felnőtt munkás az említett mértékben kaphasson bért. 71

Különös elismerésünket nyilvánítjuk mindazoknak, akik azt a bölcs és üdvös rendszert meghonosították vagy megkísérelték, hogy a munkabér a családi terhekhez alkalmazkodik s a család szaporodása arányában növekedik, sőt rendkívüli szükségletek idejére rendkívüli segélyeket is biztosít.

A vállalat jövedelmezősége

72 Másodsorban a vállalat, illetve a vállalkozó cselekvőképessége jön tekintetbe a munkabér megállapításánál. Igazságtalan volna túlzott bérek követelése, ami a vállalat tönkremenését okozná a munkásokra is visszaható rossz következményekkel. Másként áll a dolog, ha hanyagság, hozzá nemértés, technikai és gazdasági bűnös elmaradottság a vállalat gyöngeségének oka. Mert ebből nem lehet jogcímet meríteni a bérek leszállításához. Ha pedig a vállalat azért nem tud megfelelő béreket fizetni, mert igazságtalan terhek nyomják vagy termelt áruit áron alul kénytelen elvesztegetni, úgy azokat terheli a bűn, akik a vállalatot szorongatják, mert a munkásokat megfosztják igazságos bérüktől s rákényszerítik az éhbér elfogadására.

73 A vállalat vezetősége és a munkások közös erővel és kölcsönös támogatással igyekezzenek a nehézségek és akadályok fölött úrrá lenni. Föladatukat könnyítse meg az államhatalom segít-

sége. Ha a végső veszedelem fenyeget, alaposan meg kell fontolni, miképpen lehetne a vállalat beállítását elkerülni vagy a munkásokról egyéb módon gondoskodni. Éppen ilyen súlyos elhatározások előtt kell a vezetőség és a munkásság egymásrautaltságának és keresztény összetartásának a tűzpróbát kiállania.

A közjó érdeke

Végül az általános gazdasági viszonyokhoz, 74 a közjóhoz is alkalmazkodnia kell a munkabérnek. Hogy a közjónak szempontjából mennyire fontos, ha a munkások és a tisztviselők a mindennapi élethez szükségeseken fölül valamit félre is tehetnek és lassankint csekély vagyonhoz juthatnak, azt már föntebb mondtuk. De nem szabad elefejtetni azt a különösen napjainkban kiválóan nagyjelentőségű szempontot, hogy a dolgozni tudók és akarók munkaalkalomhoz jussanak. Már pedig ez a szempont szoros kapcsolatban van a munkabér nagyságával. Mert a megfelelő bér növeli a munkaalkalmat, míg a túlhajtott bér csökkenti azt. Köztudomású, hogy sokszor éppen a kelleténél alacsonyabb vagy nagyobb bérek a munkanélküliség okozói.

A munkanélküliség pedig szörnyű csapás, különösen, ha hosszabb ideig tart és tömegjelenség lesz, amint pápaságunk alatt fájdalmasan tapasztaljuk. A munkásokat a nyomorba és erkölcsi veszedel-

mekbe döntötte, egész országok jólétét tönkretette s veszélyezteti az egész világ rendjét, nyugalját és békéjét.

Tehát a szociális igazságosság követelménye, hogy a személyes haszonért a közjónak érdekét el ne hanyagoljuk s a munkások bérét se túl magasra ne csigázzuk, se túlságosan le ne szorítsuk. Alapos megfontolással lehetőleg úgy kell szabályozni a munkabéreket, hogy minél többen munkát találjanak és az életfenntartáshoz megfelelő jövedelmet kapjanak.

Bérek — Árak — Gazdasági ágak

75 Fontos továbbá a helyes arány a munkabérek és a velük szorosan összefüggő árak közt, amelyekért a különböző termékeket venni lehet, így a mezőgazdasági, ipari s egyéb termékeket.

A megfelelő arány megőrzése a különböző gazdasági ágakat egy közös nagy gazdasági szervezetté olvasztja, amelyben az egyes szervek egymást kölcsönösen kiegészítik és tökéletesítik. S csak így létesül az igazi szociális nemzetgazdasági rendszer, amelyben a nemzet minden tagjának rendelkezésre állnak mindazok a javak, amelyeket a természeti kincsek, a termelőeszközök és a gazdasági élet szociális megszervezése nyújtani tudnak. Ezek a javak nem csupán az életfenntartást és a tisztességes szükségleteket fedezték, hanem az embert magasabb és nemesebb kultúréletre is fölemeljék, amelynek okos kiélése nincs az erkölcsiségnek

ártalmára, sőt annak hasznára válik. (V. ö. szent Tamás : De regimine principum. I. 15. és R. N. n. 27.)

f) Az új társadalmi rend

Amit eddig a javak igazságos felosztásáról és 76 az igazságos munkabérről mondtunk, inkább az egyénre vonatkoznak s legfőlebb közvetve a társadalmi rendre, pedig a Mi Elődünk minden gondolata és törekvése éppen ennek a megújítására irányult a józan társadalombölcselet alapelvei szerint, és ennek a tökéletesítésére az evangélium magasztos törvényei alapján.

Azonban, hogy az ő szerencsés kezdeményezése 77 el ne sikkadjon és a további lépések is megtörténjenek a sikerig, amely az emberi nemnek nagy és bőséges áldást jelentene, leginkább két dolog szükséges : az intézmények reformja és az erkölcsök megjavulása.

Az állam reformja

Az intézmények reformjánál elsősorban az államra 78 gondolunk. Nem mintha minden jót az államtól kellene várnunk. Az ok egészen más. Az individualisztikus szellem kibontakozása folytán odáig jutottunk, hogy az egykor virágzó és gazdagon tagolt, a legkülönbébb egyesületek sokaságában kifejlődött társadalmi élet annyira szétesett, úgyszólván teljesen elsorvadt, hogy végül csak az egyének és az állam maradtak

magának az államnak igen nagy kárára. Az állam, elvesztvén szociális szervezetét, mindazokat a terheket magára vette, amelyeket azelőtt társadalmi alakulatok viseltek s így a terhek és kötelességek iszonyú tömege zúdult reá, amelynek súlya alatt görnyedezik.

A kisegítés elve

79 Igaz ugyan, amit a történelem is igazol, hogy a viszonyok változtával sok olyan föladatot, amelyeket korábban kisebb közületek végeztek, később már csak nagyobb közületek láthatnak el ; mégis mindenkor változatlanul igaz marad a társadalombölcselet kiválóan fontos alapelve, amelyet sem bolygatni, sem kétségbe vonni nem szabad : amit az egyes ember önmaga a saját erejével elvégezhet, nem szabad a társadalmi tevékenység körébe utalni, s hasonlóképpen amit kisebb és alacsonyabb-rangú közületek elintézhetnek, azt nagyobb és magasabb közület jogosan nem vonhatja a maga hatáskörébe, mert nagy kárral jár és a helyes rendnek teljes fölborítása. Hiszen a társadalmi beavatkozásnak mindig az a természetes célkitűzése, hogy kisegíteni akarja a társadalmi test egyes tagjait, nem pedig tönkretenni vagy fölszívni.

80 Az államhatalom tehát engedje át a kisebb közületeknek a csekélyebb fontosságú ügyeket, amelyek őt amúgy is csak elvonják a lényegesebb kötelességektől. Így szabadabb, erősebb és mozgékonyabb lesz azoknak az ügyeknek intézésében, amelyek

kizárólag az ő illetékességéhez tartoznak, mert csak ő tudja elintézni irányítással, ellenőrzéssel, hatalommal és kényszerítéssel, amint a körülmények és szükségletek kívánják. Legyenek meggyőződve az államférfiak, hogy minél inkább érvényesül a társadalmi közületek helyes rangfokozata a *kisegítés* társadalombölcseleti elvének lelkiismeretes követése által, annál nagyobb a közhatalom tekintélye és hatályossága, annál boldogabb és megelégedettebb az állam.

A foglalkozási ágak együttműködésének rendje

Az államférfiak és a tisztességes polgárok leg- 81
főbb célja és törekvése legyen az egymással szembenálló osztályok harcát megszüntetni, a különböző foglalkozási ágakat békés együttműködésre bírni.

Tehát a rendiség helyes fölüjítása a szociál- 82
politikai célkitűzés. Napjainkig még az erőszak társadalmi rendje uralkodik, amely ingatag és törékeny, mert ellentétes érdekű és ellenséges, tehát harcra, háborúra hajlamos osztályokra támaszkodik. Bár a munka, mint Elődünk a kör- 83
levelében mondja, nem hitvány áru (R. N. n. 16.), mert benne mindig a munkás emberi méltóságát kell tisztelni, s nem lehet a piacon közönséges adásvétel tárgya, mégis a mostani viszonyok között a munkaerő kereslete és kínálata a munkapiacon az embereket két osztályra, két harcos táborra osztja. Ezeknek a piaci pártoknak a viszálykodása a

munkapiacot harctérre változtatja, amelyen a két párt heves küzdelemben viaskodik egymással. Mindenki érzi, hogy sürgősen kell segíteni, mert ez az állapot az emberi társadalom legszörnyűbb veszedelme. Azonban a hatásos segítségnek elengedhetetlen előfeltétele az ellentétek megszüntetése. Más megoldás alig lehetséges, mint a társadalmi szervezetben olyan jól rendezett szerveket, rendiségi alakulatokat teremteni, amelyeknek az egyesek nem valamelyik munkapiaci párt-hoz tartozásuk, hanem sajátos társadalmi hivatásuk — foglalkozásuk — alapján volnának a tagjai. Amint ugyanis az egymáshoz közellakók természetes folyamat útján községeket alakítottak, úgy az azonos foglalkozásúak — akár gazdasági, akár más a foglalkozásuk — a hivatásuk szerint rendekbe vagy rendi testületekbe tömörülhetnek. Ez a folyamat is egészen természetes. Ugyanazért az így létesült önkormányzati testületek a polgári társadalomnak, ha nem is lényeges alkotóelemei, mindenesetre természetes folyományai.

- 84 Szent Tamásnak mesteri tanítása szerint (V. ö. *Contra gentiles*. III. 71 ; *Summa Theol.* I. q. 65, a. 2. i. e.) a rend egység a jól tagolt sokaságban. Valódi és természetes társadalmi rendhez tehát két alkotóelem szükséges : a tagok sokasága és az erős kötelék, amely őket egységbe fűzi. Már pedig ez az egységbe kötő erő megvan a közös termelő munkában és a közös szolgálatban, amelyet az

azonos hivatásúak sokasága végez, akár munkások, akár munkaadók; s megvan a közjóban, vagyis a társadalom közérdekében is, amelyre az összes foglalkozási ágaknak — mindeniknek a saját tehetsége szerint — együttműködniök kell. Annál erőteljesebb és hatékonyabb lesz az egység, minél odaadóbban igyekeznek az egyesek és a rendek a saját hivatásukat teljesíteni és benne minél kiválóbbat nyújtani.

Világos, hogy az ilyen testületekben a legerősebb 85
hangsúly az egész foglalkozási ág közös ügyein lesz. Már pedig egyik legfontosabb közös ügyük az egyes ágaknak, hogy a különböző hivatások minél gyümölcsözőbben szolgálják az egész népnek a javát.

Ha olyan kérdések vetődnek föl, amelyekben a munkaadóknak és a munkásoknak különleges érdekei vagy sérelmei szorulnak védelemre vagy orvoslásra, az egyes felek elkülönülten is tanácskozhatnak vagy határozhatnak.

Alig kell külön említenünk, hogy amit XIII. Leó 86
az államformáról mond, bizonyos értelemben a foglalkozási rendekre vagy testületekre is alkalmazható, tudniillik, hogy az emberek szabadon választhatják az államformát, csak az igazságosság és a közjó érdekei legyenek megóva. (*Immortale Dei* körlevél 1885 nov. 1.)

Szabad egyesülések

Amint az egyes községek polgárai különböző 87
célkitűzésekkel egyesületeket alkothatnak, ame-

lyekbe az egyesek saját elhatározásuk alapján beléphetnek vagy nem, úgy ugyanannak a foglalkozásnak űzői is alapíthatnak szabad egyesületeket a foglalkozásukkal valamiképpen összefüggő célokkal. Miután XIII. Leó az ő körlevelében igen behatóan és világosan foglalkozott a szabad egyesülésekkel, egyedül azt akarjuk leszögezni : Az embereknek joga nemcsak a magánjogi egyesületek alkotására szorítkozik, hanem kiterjed azokban olyan szervezetnek és alapszabályoknak létesítésére, amelyeket a kitűzött cél megvalósítására legalkalmasabbaknak vélnek. (R. N. n. 42.) Szabadon alapíthatók olyan egyesületek is, amelyek egy-egy foglalkozási ág korlátain túlmennek. A már most fennálló és üdvösen működő szabad egyesületek a keresztény társadalomtan szellemében minden erejükkel igyekezzenek az utat egyengetni a magasabbrendű foglalkozási testületekhez, vagyis a hivatások rendiségéhez, amiről föntebb említést tettünk.

A gazdasági élet szabályozó elve

- 88 Még valamire van szükség, ami az előbbivel szorosan összefügg. Amint a társadalmi egység nem épülhet föl az osztályharcon, úgy a gazdaság helyes rendje nem tűrheti a szabadversenyt. Ez éppen az individualisztikus gazdasági rendszernek alaptévedése, amelyből mint mérges forrásból összes egyéb tévedései folynak. A gazdaság társadalmi és erkölcsi természetét feledve vagy félre-

ismerve abban a hitben élt, hogy a közhatalomnak gazdasági téren nincsen egyéb föladata, mint a gazdaságnak szabad és akadálytalan működést biztosítani, mert ennek megvan a maga sajátos szabályozója — a piac, a szabadverseny, amellyel önmagát sokkal tökéletesebben elkormányozza, mint bármely teremtettt lélek külső beavatkozással tehetné. Pedig a szabadverseny nem tudja a gazdaságot szabályozni, bár kellő határok közt jogosult és kétségtelenül hasznos lehet. Bőséges tapasztalat bizonyítja ezt, mióta az individualisztikus gazdasági elmélet a gyakorlatban jelentkezett. Azért sürgősen szükséges a gazdaságot ismét valóságos és hatékony szabályozó elvnek alávetni.

A szabadverseny szerepét a legújabb időben áttevő gazdasági hatalom még kevésbbé intézheti a szabályozást, mert a hatalom önmagában vak és erőszakos. Hogy áldást hozhasson az emberiségre, maga is hatásos mérséklésre és bölcs vezetésre szorul s a mérséklést és vezetést önmagában nem adhatja. Magasabb és nemesebb erőknek kell a gazdasági hatalmat kemény és bölcs fegyelem alá venniök : a szociális igazságosságnak és a szociális szeretetnek. Szükséges, hogy ez az igazságosság az összes állami és társadalmi intézményeket áthassa és a szociálpolitikában gyakorlatilag is érvényesüljön, azaz olyan jogrendet és társadalmi rendet teremtsen, amely az egész gazdaságra is rányomja a bélyegét s amelynek a szociális szeretet a lelke.

Az államhatalom tartsa majd kötelességének az új szociális rendet védeni és érvényesüléshez segíteni, amit majd könnyebben is tehet, ha kiadja a kezéből azt az ügykört, amely, mint föntebb kifejtettük, nem az ő sajátos földadata.

89 Kíváncsinos volna, hogy az egyes nemzetek fölismerve a kölcsönös gazdasági függést és egymásra utaltságot, közös eszmecserékkel nemzetközi szövetségeket és intézményeket létesítsenek a gazdasági együttműködés szabályozása végett.

90 Ha a szociális szervezetnek ismét visszaadjuk az egészséges szerveket és a nemzetgazdaság ismét megtalálja a helyes szabályozó elvet, akkor a társadalom testéről is elmondhatjuk, amit az Apostol Krisztus titokzatos testéről mond: «az egész test összeköttetvén és egybefoglaltatván minden íznek szerkezete által, minden tagnak kijelölt munkálkodása szerint, a test növekedését szerzi a maga épülésére a szeretet által». (Ef. 4, 16.)

A totális állam társadalomelméletének bírálata

91 Újabb időben igen érdekes kísérlet történt a szakszervezetek és foglalkozási rendek megszervezése terén. Körlevelünk tárgyánál fogva nem tekinthetünk el annak némi jellemzésétől és megfelelő méltatásától.

92 Az állam a szakszervezetet fölruházza jogi személyiséggel és bizonyos monopóliumot biztosít neki, mert egyedül az így följogosított szakszervezet képviselheti a munkaadókat, illetve a munká-

sokat, köthet munkaszerződéseket és egyezményeket. A belépés a szakszervezetbe mindenkinek szabad joga. S csakis ebben az értelemben nevezhető a szakszervezet szabad egyesülésnek. Már a szakszervezeti díj és más egyéb anyagi járulékok kötelezők ugyanazon foglalkozási ágon belül mindenkire, úgy a munkaadóra, mint a munkavállalóra s a jogilag elismert szakszervezet által megállapított munkaszerződések is mindenkire egyaránt kötelezők. Hivatalosan persze kijelentik, hogy az elismert szakszervezet mellett ugyanazon foglalkozási ágon más szabad egyesülések is fennállhatnak.

A rendi testületek ugyanannak a szakmának 93
vagy foglalkozásnak munkaadó- és munkásszervezeti képviselőiből tevődnek össze. Ezek mint valóságos és sajátos állami szervek vagy intézmények a szakszervezetek fölött állnak s közös ügyeikben egyeztetnek, határoznak.

A munka leállítása (sztrájk, kizárás) tilos. Ha 94
a felek megegyezni nem tudnak, a hatóság dönt.

Már első tekintetre is nyilvánvalók a röviden 95
leírt rendszernek nagy előnyei : az osztályok békés együttműködése; a szocialista szervezetek és törekvések megghiúsítása, sajátos hatóság mint szabályozó tekintély. Azonban, hogy ilyen nagyfentosságú ügyben mulasztást ne kövessünk el, következetesek maradjunk a már kirejtett alapelvekben és azokban is, amelyeket a továbbiak folyamán tárgyalunk, meg kell vallanunk, hogy tudomásunk

van sokaknak ama aggodalmáról, hogy az állam itt túlságosan rálép a szabad magántevékenység terére s nem elégszik meg a szükséges és elégséges segítség nyújtásával, azután ez a szakszervezeti és testületi új szervezet bonyolult igazgatást igényel és túlélénk politikai szint mutat, minden nagy előnye mellett könnyen inkább politikai pártcélok szolgálatára alkalmas, mint a nagyobb társadalmi jólét megteremtésére.

- 96 Szent meggyőződésünk szerint a nagy végső célnak tényleges és tartós eléréséhez mindenekelőtt és leginkább az Isten áldása és azután az összes jó emberek közös együttműködése szükséges. Azután az előbbiekből következtetve rendületlenül hisszük, hogy az új társadalmi rendhez annál biztosabban jutunk el, minél többen állítják az ő technikai, szakmabeli és társadalmi tudásukat a cél szolgálatába, sőt, ami még fontosabb, minél inkább hozzásegítenek a katolikus elvek és azok érvényesülése az életben — nem egyenesen a katolikus Akció részéről várjuk ezt, amelynek tilos a szakszervezeti és politikai tevékenység, hanem azoktól a fiainktól, akiket a katolikus Akció a helyes elvek szellemében megnevelt az apostoli munkára — mindenkor az egyház vezetése és tanítótekinvélye mellett. Annak az egyháznak az oldalán, amely a szóbanforgó munkatéren sem tagadhatja meg és nem hanyagolhatja el Istentől reábízott hivatását, az örökös és tanítás köteles-

ségét, mint általában mindenütt, ahol erkölcsi kérdések tárgyaltnak.

Erkölcsi megújulás — Társadalmi rend

Amit a társadalmi rend megújításáról és tökéletesedéséről mondtunk, semmiképpen sem valósítható meg az erkölcsi megújulás nélkül, amit kellő nyomatékkal igazol a történelem. Volt valamikor egy társadalmi rend, amely nem volt ugyan minden tekintetben tökéletes, de az akkori körviszonyok és szükségletek közt megfelelt. Hogy ez a rend már régen megszűnt, annak nem az az oka, hogy kellő fejlődés és rugalmasság hián a változott viszonyokhoz és szükségletekhez nem tudott volna alkalmazkodni. Az igazi bűnös az emberek önzése és szűkkeblűsége volt, mert a régi rendben a folyton szaporodó emberiségnek helyet adni nem akartak, valamint a szabadság hamis fogalma és más téves eszmék, amelyek befolyása alatt az ember maga fölött nem akart tekintélyt ismerni és mindennemű függést lerázni igyekezett.

Még a mai gazdasági rendszerrel és legnagyobb vádlójával, a szocializmussal fogunk törvényt ülni és felőlük nyíltan és szigorú igazságossággal ítéletet mondani, hogy a bajok legmélyebb gyökerét fölfedjük és egyben a legelső és legszükségesebb gyógyszert megjelöljük: az erkölcsi megújulást.

97

98

3. BÍRÁLAT, ÚTMUTATÁS: A REFORM ÚTJA

a) Változások XIII. Leó óta

99 XIII. Leó kora óta úgy a gazdasági rendszer,
mint a szocializmus maga nagy változásokon ment
100 keresztül. Először is a gazdasági rendszer mutat
feltűnő elváltozásokat. Tudjátok, Tisztelendő Test-
vérek és Kedves Fiaink, a Mi nagynevű Elődünk
az ő körlevelében leginkább azt a gazdasági rend-
szert tartotta szem előtt, amelyben a termeléshez
általában mások adják a tőkét és mások a munkát,
s amelyet röviden és találóan így jellemzett :
«Amint a tőke munka nélkül, úgy a munka tőke
nélkül fönn nem állhat». (R. N. n. 15.)

b) A kapitalista gazdasági rendszer változásai

101 Ennek a termelési módnak kellő szabályozása
volt XIII. Leó föltett célja. Tehát a rendszer
önmagában nem elítélendő. S tényleg a rendszer
természeténél fogva nem is rossz. Hibája ott kez-
dődik, amikor a tőke a bér munkásokat azzal a cél-
lal fogadja szolgálatába, hogy az egész vállalkozást
és a termelést egyoldalúlag a saját törvénye és
haszna szerint vezesse, nem tekintve sem a mun-
kások emberi méltóságát, sem a gazdaságnak szo-
ciális vonatkozásait, sem a közjót és a társadalmi
igazságosság követelményeit.

Azonban ez a gazdasági rendszer még máma sem 102
az egyedül uralkodó rendszer. Sőt még máma is az
emberiségnek számban és jelentőségben legnagyobb
része nem így gazdálkodik, különösen a földműve-
sek, az emberiségnek ez a nagyobbik fele, amely
tisztességben és becsületben keresi kenyerét. Ennek
a gazdasági ágnak is megvannak a maga nehézségei
és bajai, amelyekre Elődünk körlevelének több
helyén kitér, s Mi is ebben a körlevélben többször
figyelemmel voltunk.

Azonban a tőkegazdaság az iparosodás rohamos 103
fejlődése folytán XIII. Leó körlevelének megjele-
nése óta annyira kiszélesült, hogy a maga körén
kívül eső egyéb gazdasági és társadalmi tényezőkre
is rányomta a maga bélyegét s azokat előnyeivel,
valamint hátrányaival és káros következményei-
vel jelentékenyen befolyásolta.

Tehát nemcsak a kifejezetten kapitalista és ipari 104
vidékek lakosságának, hanem az egész emberiség-
nek közérdekében cselekszünk, midőn a kapitalista
gazdasági rendszernek XIII. Leó kora óta jelent-
kező elváltozásait szemügyre vesszük.

Gazdasági elhatalmasodás, a szabadverseny következménye

A leginkább szembetűnő jelensége a mi korunk- 105
nak, hogy nem csupán a vagyon, hanem félelme-
tes gazdasági hatalom, valóságos zsarnoki hata-
lom halmozódik föl egyeseknél, akik többnyire
nem is tulajdonosai, hanem csak kezelői és forgatói
a rájuk bízott vagyonnak, amely fölött szinte kor-

106 látlan hatalommal rendelkeznek. Különösen azoknak kezében van szörnyű hatalom, akik mint a pénztőke urai és kezelői korlátlanul határoznak a hitel felől s azt tetszésük szerint osztják el. A hitellel a gazdasági test vérkeringése fölött uralkodnak, a termelés életelemét tartják kezükben úgy, hogy ellenük senki még lélegzeni sem tud.

107 Ez az összesűrűsödése a gazdasági hatalomnak természetes következménye a korlátlan szabadversenynek, amely nem is végződhetik másként, mint az erősebbnek s többnyire az erőszakosabbnak és lelkiismeretlenebbnek a győzelmével, s egyben a legjellegzetesebb vonása a legújabb gazdasági rendszernek.

108 A fölhalmozott gazdasági hatalom harcra vezet, mégpedig hármasharcra : először a hatalomért a gazdasági téren ; másodsor a hatalomért az állam felett, amely maga is mint hatalmi tényező érvényesülni akar a gazdasági érdekellentétekben ; harmadszor harcra a különböző államok közt, amelyek alattvalóik gazdasági érdekeit állami hatalmi eszközökkel védik, vagy megfordítva államközi ellentétek megoldása céljából a gazdasági hatalmat fegyverként fölhasználják.

Gyászos eredmények

109 Íme, Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaiink, a gazdasági individualizmus utolsó következményeit látjátok és siratjátok : a szabadverseny önmagát fölfalta, a szabadkereskedelem helyébe a

gazdasági hatalom lépett, a nyereségvágyat a hatalmi mohóság követte, a gazdasági élet kegyetlen, durva és félelmetes lett. Hozzájárultak még az állami és a gazdasági illetékességi körnek összevegyüléséből származó siralmas következmények. Legsomorúbb köztük az államfőnség megalázása, amelynek pártatlanul, minden érdekharcától távol, egyedül a közjóra és az igazságosságra irányulva mint királynőnek és legfőbb bírónak magas trónon kellene ülni, s önös érdekek akarattalan, megláncolt rabszolgája lett. Nemzetközi viszonylatban ugyanabból a forrásból kettős baj származott: egyrészt túlzott gazdasági nacionalizmus és imperializmus, másrészt nem kevésbé ártalmas és kárhozatos nemzetközi tőke és nemzetközi tőke-imperializmus, amely mindenütt résen áll, ahol zsákmányra van kilátás.

A bajok gyógyítása

A súlyos bajok gyógyításához alkalmas eszközöket körlevelünk második, a tant kifejtő részében már megjelöltük. Itt csak röviden emlékeztetünk rá. Mivel a tőke és a munka a mai gazdasági rend elemei, fölötte fontos a helyes észigazságokat, a keresztény társadalombölcselet egészséges alapelveit a tőkéről, a munkáról és azok kapcsolatáról ismét elvi elismeréshez és gyakorlati érvényesüléshez segíteni. A tulajdon és a munka kettős vonatkozásával, személyes és társadalmi jellegével gondosan és lelkiismeretesen számoljunk, hogy az

individualizmus és a kollektívizmus szírtjeit egyaránt elkerüljük. A tőke és a munka kölcsönös érintkezéseit szabályozzuk az igazságosság legszigorúbb mértékével és a keresztény szeretet segítségével. A kellő korlátok közé szorítandó szabadversenyt, s még inkább a gazdasági hatalmaskodást vessük alá elszántan az államhatalomnak mindenben, ami az állam illetékességébe vonható. Az egész emberi közös életet alakítsuk megfelelő intézményekkel a közjó, vagyis a társadalmi igazságosság szellemében. Akkor az eredmény el nem maradhat. A társadalmi élet egyik fontos ága, a gazdaság is visszatér majd a helyes és egészséges rendhez.

c) Változások a szocializmusban

- 111 Nemcsak a gazdaság képe változott XIII. Leó óta, hanem az ellenfél, akivel XIII. Leónak küzdenie kellett, a szocializmus is legalább akkora mértékben elváltozott. XIII. Leó idejében a szocializmus még lényegében egységes szervezet volt egységes és zárt tanrendszerrel. Azóta két ellentétes és egymást hevesen támadó táborra oszlott, anélkül mégis, hogy az egész szocialista rendszerben közös keresztényellenes alapot elhagyta volna.

1. Az élesebb irány: a kommunizmus

- 112 A szocializmus egyik szárnya majdnem ugyanolyan változáson ment keresztül, mint a kapitalista gazdasági rendszer hatalmaskodássá fajulásá-

nál tapasztaltuk. Kommunizmussá lett s mint ilyen, elméletben és gyakorlatban nyíltan és leplezetlenül két főcélt követ: a legélesebb osztályharcot és a magántulajdon teljes eltörlését. Vakmerőségében semmitől vissza nem retten, semmit nem kímél. Hatalomra jutva leírhatatlan és hihetetlen kegyetlenséget és embertelenséget tanúsít. A sok rom és pusztulás, amelyet Kelet-Európa és Ázsia tágas területein okozott, hangosan hirdetik ezt. Mennyire ellensége az egyháznak és magának az Istennek, azt a tettei bőségesen bizonyítják és mindenki tudja. Az egyház jó és hű gyermekeit tehát fölösleges volna az istentelen és igazságtalan kommunizmustól óvni.

Azonban mély fájdalommal nézzük azok könnyelműségét, akik a fenyegető szörnyű veszedelemmel mit sem törődve, nyugodtan túrik az erőszakos és véres fölforgatók törekvéseinek elterjedését az egész világon. S még szigorúbb bírálatot érdemel az a tunya gondtalanság, amely bekötött szemmel tovább túri azokat az állapotokat, amelyek a lelkeket elkészerítik és a társadalom fölbortóinak szállást csinálnak.

2. Az enyhébb irány: a szocializmus

Másként áll a dolog a mérsékelt szárnnyal, amely 113 ma is a szocializmus nevet viseli. Ez a szocializmus nemcsak a nyers erőszak használatát veti el, hanem az osztályharcot és a magántulajdonellenességet is

többé-kevésbé mérsékelte, ha nem is adta föl egészen. Elíjedt a saját elveitől és azok következményeitől, amelyeket a kommunizmus hiánytalanul levont, s látszólag visszaindul olyan igazságok felé, amelyek a kereszténység hagyományos kincsei, legalább is lépéseket tesz feléjük. Tagadhatatlan, hogy a szocialisták sok programpontja nagyon közeláll a keresztény társadalmi reformnak követeléseéhez.

Enyhülés az osztályharcban és a magántulajdon támadásában

- 114 Az osztályharc, ha a nyílt ellenségeskedést és a gyűlölködést föladja, lassan átváltozhatik tisztességes és az igazságosságon nyugvó tárgyalássá és vitává, amely ugyan még nem az óhajtott boldog társadalmi béke, de már kezdete lehet és kell is lennie a társadalmi foglalkozási ágak együttműködése felé vezető útnak. A magántulajdonnak megüzent háború is lassankint csitul és annyira enyhül, hogy már nem is a termelőeszközök birtoklását mint magántulajdont támadja, hanem inkább azt a társadalmi hatalmaskodást, amelyet a magántulajdon jogtalanul igényel és bitorol. S ez a hatalom tényleg nem is illeti meg a tulajdonosokat, hanem a közhatalmat. Így fokonként eljuthatunk oda, hogy a mérsékelt szocializmus követelései már nem különböznek az emberi társadalmat a keresztény elvek alapján megújítani akaróknak kívánságaitól és követeléseitől.

- 115 Hiszen bizonyos fajta javaknak a közösség szá-

mára fenntartását teljes joggal lehet követelni, mert a velük járó túlságos hatalmat a közjónak veszedelme nélkül nem szabad magánosoknak átengedni. Ilyen indokolt törekvések és követelések már nem állnak ellentétben a keresztény fölfogással és annál kevésbbé kizárólagosak. szocialista sajátosságok. Akik tehát csak ilyeneket akarnak, azoknak nincs okuk a szocializmushoz csatlakozni.

Kereszténység és szocializmus. Van-e középut?

Ne gondolja senki, hogy az összes szocialista 116 irányok és pártok, amelyek nem kommunisták, elméletben és gyakorlatban már megtették az utat a jobb belátás felé. Legtöbbnyire még sem az osztályharcról, sem a magántulajdon elvetéséről nem mondtak le, hanem csupán mérsékelték némileg. Mégis, ha a hamis elveik enyhülnek és elhalványodnak, fölmerül a kérdés, illetve egyesek helytelenül fölvetik a kérdést, vajjon nem lehetne-e a keresztény igazságokat is némileg legyöngíteni és leépíteni, hogy a szocializmushoz közeledjünk s vele az út közepén találkozzunk. A kérdés fölvetői abban a reményben ringatják magukat, hogy a szocialistákat így megnyerhetjük magunknak. Hiú reménység ! Akik a szocialisták közt apostolok akarnak lenni, azoknak az egész és teljes keresztény igazságot nyíltan és becsületesen kell vallaniok és feles igazságokkal nem szabad kacérkodniok. Ha tényleg az evangélium igazi hirdetői akarnak lenni, akkor inkább törekedjenek a szocialistákat meg-

győzni, hogy jogos követelései a keresztény hit elvei alapján jobban megvédhetők és a keresztény szeretet erejével hatásosabban megvalósíthatók.

- 117 De mi lesz, ha a szocializmus az osztályharc és a magántulajdon kérdésében annyira megenyhül és megjavul, hogy már semmi kifogásolható nem lesz benne? Vajjon ezzel a keresztény vallással szemben minden ellentétét levetette-e? Ez a kérdés sokakat mélyen érdekel. Éppen azok a katolikusok, akik jól tudják, hogy a keresztény elvek feláldozásáról vagy elalkuvásáról soha szó nem lehet, kérdő tekintettel néznek az Apostoli Szent-szék felé és óhajtva várják a döntésünket, vajjon az ilyen szocializmus a téves tanaiból úgy kigyógyult-e már, hogy egyetlen keresztény igazságnak föláldozása nélkül elismerhető és úgyszólván megkeresztelhető. A kérdezőknek atyai lelkipásztori minőségünkben felelünk és kinyilvánítjuk: a szocializmus, mint tan, mint történelmi tény, mint mozgalom, ameddig igazi lényegében szocializmus marad, a katolikus tannal összeegyeztethetetlen, ha egyes kérdésekben az igazsághoz és igazságosságához el is jutott, mert az alapfölfogása az emberi társadalomról a keresztény igazságtól eltérő.

A társadalmat és az ember társas voltát a szocializmus a keresztény igazságtól eltérően fogja föl

- 118 A keresztény tan szerint az Isten az embert mint társas lényt a földre helyezte, hogy a tár-

sadalomban az Istentől rendelt tekintély alatt (v. ö. Róm. 13, 1.) élve minden tehetségét a Teremtőnek dicséretére és dicsőségére tökéletesen kiművelje és kifejlessze, és hivatását hűségesen betöltve ideiglenes és örökkévaló boldogságát megszerezze. A szocializmusnak az ember és a társadalom eme magasztos rendeltetése tökéletesen ismeretlen és közömbös, a társadalomban csak hasznos egyesülést lát.

Mivel a földi javak termelése kellő munka- 119
felosztás mellett eredményesebben megy végbe, mint az egyéni elszigetelt erőfeszítéssel, a szocialisták arra a következtetésre jutnak, hogy a gazdálkodásnak, amelyben merően anyagi folyamatot látnak, szükségképpen szociálisan kell történnie. S tisztán ebből a tárgyi szükségességből vezetik le az embernek társulását és a társadalomnak alávetettségét a termelésre való figyelemmel. Sőt a lehető legeredményesebb gondoskodás a földi élet mindenféle kényelméről látszik náluk a legfőbb jónak, amelyért az embernek magasabb javait, például a szabadságát is gondolkodás nélkül föl kell áldozni, mert alárendelt jelentőségű a minél tökéletesebb termelés föltétlen szükségessége mellett. A kárpótlást, amiért a személyiségét föláldozta a társadalmi termelésben, bőségesen megtalálja majd az ember a javaknak ama gazdagságában, amely neki a társadalmi termelés termé-

keiből osztályrészül jut s amelyet azután szabadon élvezhet és fölhasználhat földi életének kényelmére és szépítésére. Amíg tehát a szocialista társadalom egyrészt kényszer nélkül el sem képzelhető s következőleg meg sem valósítható, úgy másrészt megint hamis szabadságot hirdet. Valódi társadalmi tekintély a szocialista társadalomban helyet nem találhat, mert az tisztán a földi haszon és az anyagon nem is épülhet föl; igazi forrása az Isten, mindenek teremője és végső célja. (*Diuturnum* körlevél, 1881 jún. 29.)

Katolikus és szocialista — ellenmondás

- 120 Ámbár a szocializmusnak — mint egyébként minden tévedésnek — igazságai is vannak, amit a pápák soha kétségbe nem vontak, mégis az ő sajátos társadalomelmélete eltérő a keresztény tantól. Vallásos szocializmus, keresztény szocializmus a mondott társadalomelmélet mellett ellenmondások. Ugyanazért jó katolikusnak és ilyen értelemben szocialistának lenni nem lehet.

Kulturszocializmus

- 121 Ez a Részünkről most újra hangoztatott és nyilvánított ítélet vonatkozik a szocializmusban újabban észlelhető jelenségre is, amely korábban ismeretlen volt, de ma már az összes szocialista irányoknál tapasztalható; tudniillik a szocialista erkölcsi képzés és nevelés mozgalmára. A szocialista gyer-

mekbarátok teljes erővel igyekeznek már a zsenge ifjúságot magukhoz vonni és maguknak megnyerni. Rajta keresztül az egész népre akarnak befolyást gyakorolni, hogy kineveljék a szocialista embert és azt az ő sajátos társadalombölcseletük hordozójává tegyék. Miután *Divini illius Magistri* 122 körlevelünkben kimerítően ismertettük a keresztény nevelés alapelveit és céljait (*Divini illius Magistri*, 1929 dec. 31.), már eléggé világos, mennyire eltérők az erkölcsi és kultúrszocializmus nevelő útjai és céljai a keresztény elvektől. Ugyanazért nem tartjuk szükségesnek a tárgynak újabb fejtegetését. Az innen fenyegető veszedelem komolyságát és nagyságát bizony nem mindenütt mérlegelik eléggé, ahol a dolog fontosságához mértén a hatásos ellenhatást meg kellene szervezni. Lelkipásztori kötelességünk a fenyegető nagy veszedelemre figyelmeztetni. Jól jegyezze meg mindenki, hogy az erkölcsi és kultúrszocializmus elődje a liberalizmus, örököse pedig a bolsevizmus lesz.

Katolikusok a szocialisták táborában

Az előadottak után beláthatjátok, — Tisztelendő 123 Testvéreink — mennyire fáj a szívünk, midőn tapasztalnunk kell, hogy különösen egyes országokban sokan a mi fiaink közül, akiknek katolikus meggyőződését és jószándékát tagadni nem akarjuk, az egynáz kebeléből a szocialisták táborába

mentek át. Egyesek nyíltan és öntudatosan vallják magukat szocialistáknak és a szocialista tanok híveinek, mások többé-kevésbé közömbösek vagy éppen csak kényszeredetten tartoznak olyan szervezetekhez, amelyek kifejezetten és tényleg szocialista jellegűek.

124 Atyai szívünk szorongása közt sokszor kínozt Minket a kérdés, hogyan tévedhettek ők oda. S mintha hallanók a válaszukat, amellyel igen sokan akarják magukat igazolni: az egyház és akik magukat egyházasaknak mondják, a birtokosokkal tartanak, nem törődnek a munkással s ügyét nem karolják föl, azért a munkásoknak a szocializmusban kell egyesülniök, hogy ügyüket önmaguk vegyék a kezükbe.

125 Elégé szomorú, — Tisztelendő Testvérek — de bizony akadtak és ma is vannak, akik magukat ugyan katolikusoknak vallják, de megfélekeztek az igazságosság és a szeretet magasztos parancsáról, amelynél fogva mindenkinek a magáét megadni tartozunk és nyomorgó testvéreinkben magát Krisztus Urunkat kell segítenünk. (Jak. 2.) S ami még szomorúbb, vannak, akik a munkás kapzsi kizsákmányolásától sem rettennek vissza. Sőt még olyanok is találkoznak, akik nem átallják éppen a vallást ürügyül és védőpalástul fölhasználni, hogy igazságtalan igényeiket elfödjék és a munkások jogos követelései ellen védekezzenek. Soha-

sem szűnünk meg az ilyeneket nyíltan vadolni. Ők a felelősök érte, hogy az egyházra igazságtalanul rossz fény vetődött és az a gyanúsítás elhangzott, mintha az egyház a gazdagokat pártolná és a föld nincsteleneinek nyomorát részvét nélkül nézné. Mennyire hamis ez a fény s mennyire igazságtalan a rágalom, annak tanuja az egész egyháztörténelem s már maga az a körlevél, amelynek emlékét éppen most ünnepeljük.

Meghívás a hazatérésre

Távol áll Tőlünk, hogy az igazságtalan megbán- 126
tás keserűségében, atyai szívünk fájdalmában el-
utasítsuk és elveszük Magunktól azokat a Mi fiain-
kat, akik szánalmasan félrevezetve eltévedtek az
igazságtól és az üdvösségtől elpártoltak. Inkább
a legbensőségesebb szeretettel visszahívjuk őket az
egyház anyai kebelébe. Bár meghallgatnák hívó
szózatunkat ! Bár az elhagyott apai házba vissza-
térnének s elfoglalnák a helyet, mely az ő helyök
mindazoknak sorában, akik a Leó által először ki-
adott és Általunk most ünnepélyesen megerősített
utasításokhoz szorosan ragaszkodva a társadalmat
az egyház szellemében, a szociális igazságosság és
a szeretet alapján megújítani igyekeznek. Legye-
nek meggyőződve, hogy sehol másutt a földi bol-
dogságot sem találhatják akkora bőségben, mint
Annál, aki bár gazdag volt, értünk szegény lett,
hogy minket a maga szegénységével gazdagokká

tegyen (II. Kor. 8, 9.) ; aki szegény volt és ifjúságától kezdve dolgozott ; aki magához hívja az összes fáradtakat és terhelteket, hogy őket Szívének szeretetével megnyihitse (Máté 11, 28.) ; aki személyválogatás nélkül mindenkitől többet követel, akinek több adatott (Luk. 12, 48.) és mindenkinek megfizet az ő cselekedetei szerint. (Máté 16, 27.)

- 127 Mélyebb és áthatóbb tekintettel észrevesszük, hogy a társadalom forrón óhajtott megújulását egy benső lelki megújulásnak kell megelőznie a keresztény szellemben, amelyet a gazdasági téren olyan nagyon sokan megtagadnak. Másként minden igyekezetünk hiábavaló lesz s az épületet nem kösziklára, hanem futóhomokra építjük. (Máté 7, 24. stb.)
- 128 Tisztelendő Testvérek, szemébe néztünk a mai gazdasági rendszernek és sok súlyos hibát találtunk rajta ; megvizsgáltuk a kommunizmust és a szocializmust és úgy tapasztaltuk, hogy még az enyhébb formái is messze eltérnek az evangélium parancsaitól.

d) Gazdasági élet és erkölcsiség

- 129 «Ha az emberi társadalmon segíteni lehet, — Elődünk szavai — akkor egyedül a keresztény élet és a keresztény intézmények fölüújítása segíthet.» (R. N. n. 22.) Egyedül ez a megújulás tudja orvosolni a földi javaknak túlhajtott keresését, ami minden bajok gyökere. Egyedül ez vonhatja el az embereknek a mulandó földi semmiségekre szege-

zett és elbűvölt tekintetét és irányíthatja az ég felé. Pedig ki tagadhatná, hogy az emberi társadalom ma erre az orvosságra szorul?

A mostani állapotok legfőbb baja a lelki kár

A lelkeket ma majdnem kizárólag az anyagi bajok, veszteségek, zavarok foglalkoztatják. Ha pedig — amint illik — mindezeket keresztény szempontból nézzük, vajjon ugyan mit érnek mind együttesen a lelkek kára mellett? Mert bizony a jelenkor társadalmi és gazdasági viszonyairól túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy az emberiség nagy részének rendkívüli módon megnehezítik az egyedül szükségesnek — az örök üdvösségnek keresését. 130

Minket megszámlálhatatlan lélek pásztorává és őrévé rendelt a lelkek legfőbb Pásztora, aki azokat saját vérével megváltotta. Mi a lelkeknek szörnyű veszedelmét száraz szemmel nem nézhetjük. Lelki-pásztori hivatásunk tudatában szüntelenül tépelődünk rajta, miképpen segíthetnénk rajtuk és segítségül hívjuk mindazokat, akiket az igazságosság vagy a szeretet parancsa ugyanarra kötelez. Mert mit használ az embereknek, ha a termelőeszközök legbölcsebb kihasználásával az egész világot megnyerik, lelküknek pedig kárát vallják? (Máté 16, 26.) Mit használ őket helyes gazdasági igazságokra tanítani, ha a mértéktelen és piszkos kapzsiság, a túlságos anyagiasság akkora erőt vesz rajtuk, 131

hogy «bár hallják az Úr parancsait, mindenben az ellenkezőjét cselekszik». (Bir. 2, 17.)

A haj okai

132 A társadalomban és a gazdaságban a Krisztus törvényétől elszakadásnak s következőleg nagy munkástömegek hitehagyásának legmélyebb oka és forrása az emberi szív rendetlen vágyai, az áteredő bűn szomorú következményei. Az áteredő bűn az ember tehetségeinek csodálatos összhangját úgy megzavarta, hogy a rosszra való hajlandóságok elragadják és elcsábítják a világ mulandó javainak az égi és örök javaknál többrebecsülésére. Innen van az el nem csitítható vágyakozás a gazdaság után ideiglenes javakban, az a mohóság, amely az embereket minden időkből az isteni törvénynek és a felebarát jogának megsértésére vezette, a mai gazdasági berendezkedés mellett pedig az emberi gyöngeségnek különösen sok alkalmat nyújt az elbukásra.

A gazdasági helyzet és az egész gazdasági rendszer bizonytalansága a gazdálkodó embertől állandóan erőinek legvégsőbb megfeszítését követeli. Ennek folytán sokak lelkiismerete olyannyira eltompult, hogy a nyereszkesedéshez minden eszközt jónak tartanak és semmi eszköztől vissza nem ijednek, csak növelhessék vagyonukat és biztosíthatóságukat a nagy erőfeszítéssel megszerzett javak birtoklásában a gazdasági élet minden eshető-

ségeivel szemben. A szabadkereskedelemben kínáló könnyű nyereségek sokakat csábítanak a kereskedéshez és áruforgalomhoz. Ezeknek egyetlen céljuk minél kevesebb munkával gyors haszonhoz jutni s azért tárgyi indok nélkül, tisztán a féktelen üzlet és nyereség kedvéért szüntelenül emelik és leszállítják az árakat, amiáltal a komoly közgazdászok és gyárosok minden számítását és rendszabályait kijátsszák. A részvénytársasági jog a felelősség megoszlása és korlátoltsága miatt sok visszaélésre nyújt lehetőséget. Tapasztaljuk, hogy a legyöngített felelősség már kevés hatással van az emberekre. A leggonoszabb jogtalanságok és csalások meghúzódhatnak a névtelenség homályában valamely részvénytársaság vagy cégnek palástja mögött. Gazdasági cégek tisztviselői a kötelességükről megfélekezve egészen a hűtlenségig mennek azokkal szemben, akiknek megtakarított vagyonát őrzik. S nem hagyhatjuk szó nélkül a lelkiismeretlen üzleti számítást, amely a publikum legalacsonyabb ösztöneit fölkorbácsolja, hogy belőle hasznot merítsen.

A visszás állapotokat megakadályozhatta vagy 133 megelőzhette volna az államhatalom a gazdasági erkölcsi fegyelem szigorú és erélyes fenntartásával, de ebben bizony legtöbbnyire csődöt mondott. Mivel a mai gazdasági rendszer kezdetei éppen abba az időbe esnek, amikor a racionalizmus uralkodott és magát a lelkekbe mélyen beleette, könnyen ki-

fejlődött az a közgazdaságtudomány, amely nem keresett tájékozást az erkölcsi elveknél. Így bekövetkezett, hogy az emberi szenvedélyeknek a gyeplőt teljesen megeresztették.

A romlás útja

134 Az emberek még sokkal nagyobb számban, mint azelőtt, minden eszközzel a meggazdagodás után vetették magukat, saját hasznukat mindenek fölé helyezték és mindennél többre becsülték, még a legsúlyosabb jogtalanság másokkal szemben sem volt nekik lelkiismereti kérdés. Akik először ráléptek a széles útra, amely a pusztulásba viszen (Máté 7, 13.), azok könnyen sok utánczóra találtak, mert csábítólag hatottak a szemmel látható sikereik, a gazdagság fénye, a gúnyolódás az elmaradott lelkiismeretesség fölött, a hidegvérűség, amellyel a kevésbé lelkiismeretlen versenytársakat elgázolták.

135 Miután a gazdasági élet vezetői is letértek az erkölcs útjáról, szükségképpen bekövetkezett, hogy a dolgozók széles rétegei is a romlás útjára tértek. Annál is inkább, mert sok munkaadó pusztán eszközként kezelte munkásait, rá sem gondolva a lelkiükre és a magasabbrendű dolgokra. Valóban elborzad az ember a számtalan veszély elgondolása-kor, amelynek a munkások, különösen az ifjúmunkások erkölcsé, a fiatal lányok és általában a nők becsülete a munkahelyen ki van téve. Elijesztő sok akadályt gördít a mai gazdasági rendszer és kü-

lönösen a szerencsétlenül fejlődött lakásviszonyok a házasság és a családi élet elé. S mennyi akadályba ütközik a vásárnapok és ünnepek megszentelése! Fájdalmas látvány a hívő keresztény szellem el-lanyhulása, amely pedig azelőtt a művelt és egyszerű embereket egyaránt annyi életbölcsességgel gazdagította. Elnyomja azt az egy és egyetlen gond a mindennapi kenyérért. Így az emberi kezek munkája, amelyet pedig az Isten végtelen bölcs gondviselésével a bűnbeesés után is az ember testi és lelki javára rendelt, mindenfelé az erkölcsi romlás forrásává lesz. Az alaktalan anyag megnemesedve kerül ki a műhelyekből, az ember pedig testében és lelkében megrontva.

e) Orvosszerek

A gazdasági élet eltöltése keresztény szellemmel

Egyetlen hatásos orvosszer a lelkek százalmas 136
romlása ellen, amely minden törekvést a társadalmi megújulásra megghiúsít, az őszinte és teljes visszatérés az evangélium tanításához, annak a Krisztusnak parancsaihoz, akinél az örök élet igéi vannak (Ján. 6, 10.), olyan igék, amelyek, bár az ég és föld elmulnak, soha el nem mulnak. (Máté 24, 35.)

Az összes társadalomtudományos szakemberek keresik az észszerű rendszert, amely a gazdasági élet természetes rendjét helyreállíthatná. De ez a rend, amelyet Mi is minél sürgősebben várunk és

lelkes munkával szogálunk, elégtelen és hiányos marad, ha az egész emberi gazdasági tevékenység nem egységes az Isten egységes világtervének követésében és az emberi erők mértékéig annak megvalósításában. Mi azt a rendet tartjuk tökéletesnek, amelyet az egyház mindig nagy hangsúllyal hirdet és maga a természetes ész is megkövetel; tudniillik azt, hogy minden az Istenhez, a teremtettermelő erők első és végső céljához irányul, az Istennel kívül pedig minden csak eszköz, amit úgy kell használni, amint az utolsó cél eléréséhez segít. Ez a rend legkevesebbé sem csökkenti a gazdasági tevékenység értékét, vagy éppen az emberi méltóságot. Ellenkezőleg megtanuljuk benne az isteni akaratot tisztelni, amely az embert a földre helyezte, hogy azt munka által sokféle életszükségleteire hasznosítsa. Tisztességes és jogos úton igenis szabad a jólétüket emelniök mindazoknak, akik javak termelésével foglalkoznak. Sőt méltó és igazságos, hogy aki az általános jólét javára dolgozik, a termelés folytán megszorodott javakból igazságos részt kapjon s maga is jobb sorsba jusson. De minden gazdasági kereset történjék az Isten törvényének tartozó engedelmisséggel és a más jogának sérelme nélkül a hit és a természetes ész alapelvei szerint. Ha mindenki mindenütt ehhez tartaná magát, úgy a gazdasági termelés és a vagyonszerzés, valamint a manapság oly általánosan rendetlen fölhasználása a vagyonnak a helyes vágányba terelődnek ;

a csúnya önzéssel, korunknak e nagy szégyenfoltjával és divatos bűnével szemben szelíd hatalmával a keresztény mértékletesség erénye érvényesülne, amely az embereknek elsősorban az Isten országa és az ő igazsága keresését parancsolja és az embert biztosítja, hogy a bőkezű és ígéreteiben hű Isten az ideiglenes javakat a szükség szerint megadja neki. (Máté 6, 33.)

A szeretet szerepe

Mindebben a legfontosabb szerep a szeretetnek 137
jusson, amely a tökéletesség köteléke. (Kol. 3, 14.)
Mennyire tévednek azok a meggondolatlan újítok,
akik egyedül az igazságosságot, mégpedig a kölcsönös igazságosságot követelik, a szeretetet pedig gőgösen elvetik! Igaz, a szeretet nem pótolhatja a köteles és jogtalanul megtagadott igazságosságot. Ámde, ha az ember mindent megkap, ami az igazságosság szerint megilleti, még mindig tág tere nyílik a szeretetnek. Még a leghívebben kiszolgáltattott igazságosság is legföllebb a szociális harcok okait szüntetheti meg, a szíveket egyesíteni és a lelkeket kapcsolni sohasem tudja. Már pedig a felek benső lelki kapcsa az egyedüli szilárd alapja az összes intézményeknek, amelyek a szociális békét, az emberi együttműködés előmozdítását célozzák, bármilyen tökéletesek is egyébként ezek az intézmények. A tapasztalat bizonyítja, hogy lelki egység nélkül a legbölcsebb intézkedések is célt tévesztenek. Az összes emberek becsületes együttműkö-

dése a közjóra csak úgy lehetséges, ha a társadalom valamennyi osztályát áthatja az összetartozandóság érzete, mint ugyanannak a családnak tagjait, mint az egy mennyei Atyának gyermekeit ; ha egy testnek érzik magukat Krisztusban, «egyenként egymásnak tagjai» (Róm. 12, 5.) úgy, hogyha egyik tag szenved, együtt szenved vele valamennyi tag. (I. Kor. 12, 26.) Akkor a gazdagok és előkelők az ő korábbi közönyösségüket szegényebb testvéreik iránt majd gondviselő és tevékeny szeretetté változtatják, azoknak jogos kívánságait előzékenyen fogadják, esetleges hibáival és tévedéseivel szemben elnézők lesznek. A munkások viszont őszintén leteszik az osztálygyűlöletet és irigységet, amelyet az osztályharcra lázítók oly ravaszul fölszítanak, az isteni Gondviseléstől az emberi társadalomban nekik kijelölt helyet nem unják, hanem nagyra becsülik, mert jól tudják, hogy a maguk helyén hasznos és tisztességes munkával hozzájárulnak az általános közjóhoz s Annak a nyomain járnak, aki bár Isten volt, iparosmunkás akart lenni az emberek közt és az ács fiának hívatta magát.

Nehéz földadat előtt

- 138 Az evangélium szellemének, a keresztény mértékletesség és a mindent átfogó szeretet szellemének új kiáradásától várjuk Mi az emberi társadalom sokat áhított teljes megújulását, a Krisztus békéjét Krisztus országában, amelynek eljöveteléért minden erőnkkel és lelkipásztori tevékenységünk-

kel dolgozni már pápaságunk kezdetén volt szándékunk és szilárd elhatározásunk. (Ubi arcano, 1922 dec. 23.) S ti, — Tisztelendő Testvéreink — akik az Isten egyházát a Szentlélek megbízásából Velünk együtt kormányozzátok (Ap. Csel. 20, 28.), ugyanarra a magasztos és különösen a jelenkorban nagyfontosságú célra a világ minden részében — még a pogány missziós területeken is — dicséretes buzgósággal dolgoztak. Megérdemelt dicsérettel és elismeréssel adózunk nektek és mindazoknak a papoknak és világi híveknek, kiket mint mindenapos munkatársaitokat és segítőiteket örömmel látunk a munkánál, valamint a mi kedves fiainknak, a Katholikus Akció tagjainak, akik különös odaadással megosztják Velünk a munkát a társadalomért mindabban, ami az Isten akarata szerint az Egyház illetékességéhez és kötelességeihez tartozik. Ezeket az Úrban szeretettel buzdítjuk, hogy a fáradságot ne kíméljék, a nehézségektől el ne ijedjenek, inkább folyton növekedjenek erőben és bátorságban. (Móz. IV, 31, 7.) Jól tudjuk, hogy nehéz földatra kell vállalkozniok, úgy a felsőbb, mint az alsóbb osztályoknál rengeteg akadályt és ellenállást legyőzniök. Ne csüggedjenek, mert keresztényi dolog odaállani, ahol a leghevesebb a harc. Kemény küzdelem azok osztályrésze, akik mint Krisztus bátor katonái (II. Tim. 2, 3.) az ő legközvetlenebb testőrségét alkotják.

Egyedül Krisztus segítségével bízva, aki azt 139

akarja, hogy minden ember üdvözljön (I. Tim. 2, 4.), minden erőnkkel iparkodjunk az Istentől elfordult szegény lelkeket megsegíteni, szakítsuk el őket a földi gondoktól, amelyekbe túlságosan belemerültek és tanítsuk meg őket az égiek felé szárnyalni. Sokszor könnyebb a siker, mint első tekintetre gondoltuk volna. Még a legmélyebbre süllyedt ember szívében is ott szunnyadoznak a csodálatos lelki vágyak, mint pislogó parázs a hamu alatt; annál inkább azoknak a sokaknak szívében, akik inkább tudatlanságból vagy a szerencsétlen külső körülmények miatt tévedtek el.

140 Sokat ígérő előjelei a társadalmi megújulásnak a munkásszervezetek. Nagy örömmel látjuk soraikban a mozgékony ifjúmunkások tekintélyes csoportjait, akik készségesen hajlanak az isteni kegyelem befogadására és csodálatos buzgósággal igyekeznek szaktársaikat Krisztusnak megnyerni. Nem kisebb elismerést érdemelnek a munkásegységek vezetői, akik saját érdeküket félretéve, egyedül a tagok javát viselik szívükön, azok jogos követeléseit az egész foglalkozási ág boldogulásával találékonyan összhangba hozzák és egyszerre mind a kettőt szolgálni igyekeznek, amellet rendkívül fontos munkakörükben sem a tárgyi nehézségtől, sem a személyeskedő gyanúsításoktól nem félnek. Azokban a körökben is, amelyeknek a magasabb műveltség és a vagyon befolyásos állásokat biztosít a társadalomban, különösen az ifjúság komo-

ilyen foglalkozik a társadalmi élet kérdésével s így följosít a reményre, hogy később teljes elszánt-sággal a társadalmi megújulás szolgálatának szenteli magát.

A helyes út

Tisztelendő Testvérek ! Maguk a korviszonyok 141 jelölik meg a helyes utat, amelyen járnunk kell. Ma — mint már annyiszor az egyház története folyamán — egy világ áll Velünk szemben, amely nagyrészt a pogányságba süllyedt vissza. Hogy egész társadalmi osztályokat a Krisztustól elpár-tolás után Krisztushoz visszavezessünk, azok sorai-ból kiválasztott és jól képzett segítőkre van szük-ség, ákik társaik gondolatvilágát és törekvéseit jól ismerik és a testvéri szeretet szelíd erejével szívük-höz férni tudnak. Az első és közvetlen apostolok a munkásság közt munkások legyenek; az iparos-és ke-reskedővilág apostolai is ebből a világból nőjenek ki.

Ilyen laikus munkás- és munkaadóapostolok 142 föl kutatása, kiválasztása, alkalmas kiművelése és megnevelése elsősorban a Ti föl adatok — Tisz-telendő Testvérek — és papjaitoké. Bizony igen nehéz munkaterület jelentkezik itt a papok szá-mára. Azért a papnövendékek alapos társadalom-tudományi képzésben kellően föl készítüljenek rá. Akiket különösen erre a munkaterületre szántok, jól fejlődött jogérzékkel és férfias bátorságot tanu-sítsanak, hogy a jogtalan igényeknek és igazság-talan törekvéseknek kellő határozottsággal ellen-

álljanak, okosságban és mérsékletben kitűnjenek, hogy úgy az egyik, mint a másik rész felé a túlzások veszélye ellen védve legyenek, különösen pedig a krisztusi szeretet töltse el és hassa át őket teljesen, mert egyedül a szeretetnek van meg az az adománya, hogy ellenállhatatlan, bár szelíd hatalommal az igazságosság és a méltányosság törvényéhez hajlítsa az emberi szíveket és lelkeket. Íme az út, amelyen járni kell. A multnak gazdag tapasztalata már kipróbálta. Bizalommal és elszántan kell megindulni rajta.

143

Az ilyen magasztos föladatra kiválasztott fiainkat az Úrban esdve kérjük, törekedjenek egész lélekkel a rájuk bízottakat laikus apostolokká kiképezni. Kiválóan papi és apostoli működésükben alkalmazzák a keresztény nevelő művészet minden erejét az ifjúság oktatásában ; katolikus egyesületek alapítása, tanfolyamok rendezése által igyekezzenek a hit elveivel összhangban a tudást elmélyíteni. Különösen értékeljék és a gondjaikra bízottak épülésére gyakran használják az egyének és a társadalom erkölcsi megújítására fölötte alkalmas eszközt, amelyet Mens Nostra körlevelünkben ajánlottunk . . . a lelkigyakorlatokat. (Mens Nostra, 1929 dec. 20.) Idézett körlevelünkben a lelkigyakorlatokat nemcsak általában ajánlottuk a világiaknak, hanem különösen is kiemeltük a munkás lelkigyakorlatokat s az ilyenek tartását szorgalmaztuk. A lelkigyakorlatok iskolája nem-

csak kitűnő keresztényeket nevel, hanem valóságos apostolokat minden élethivatás számára és megtölti őket azzal a tűzzel, amely Jézus szívében lángol. Ebből az iskolából, mint az apostolok az utolsó vacsora terméből, hitben erős, az üldözéseket lebírhatatlan állhatatossággal álló, a Krisztus országának elterjesztésében fáradhatatlanul buzgó katolikusok kerülnek ki.

III. AZ EGYHÁZ GONDJA

S manapság ilyen hős Krisztus-katonákra van 144
szükség, hogy erejükkel megvédjék az emberiség
családját a végveszélytől, amelybe rohanna, ha az
evangélium tanítását megvetné és helyet engedne
annak a társadalmi rendnek, amely a természet
és az Isten törvényeit egyaránt lábbal tapodja.
Krisztus egyháza kősziklára épült s így magát
nem kell féltenie, mert bizton tudja, hogy a pokol
kapui nem vehetnek erőt rajta. (Máté 16, 18.)
Sőt a századok tapasztalata igazolja, hogy a nagy
viharokból mindig erősebben és újabb diadalokkal
került ki. De anyai szíve megrendül a szörnyű
csapások miatt, amelyekkel a viharok sokezer
embert sujtának, különösen pedig a mérhetetlen
lelki kár, amely számtalan, Krisztus vérével meg-
váltott lelket az örök kárhozatba döntene.

Azért mindent meg kell kísérelni, hogy az em- 145
beri társadalomtól a szörnyű veszedelmet elhárít-

suk. Erre irányuljon minden munka, minden iparkodás és a szüntelen imádság az irgalmas Istenhez. Mert Isten segítségével az emberiség sorsa a kezünkben van.

- 146 Ne engedjük, — Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaink — hogy e világ fiai a maguk nemében okosabbak legyenek nálunk, akik a világosság fiai vagyunk. (Luk. 16, 8.) Látjuk, hogy azok tervszerűen válogatják és iskolázzák rajongó híveiket, hogy téves tanaikat az emberi társadalom minden rétegében és a világ minden részében napról-napra szélesebben elterjesszék. S amikor az egyház ellen rohamot vezetnek, akkor a legádázabb belső harcaikat is beszüntetik s egységes frontban egyesült erővel törnek céljuk felé.

Szoros egység és egyetértés

- 147 Tagadhatatlan tény, hogy a katolikusok buzgó köztevékenysége úgy a társadalmi és gazdasági, mint az iskolai és vallásos téren óriási eredményeket tud elérni. Sajnos, a csodálatos és ernyedetlen tevékenység nem mindig hozza meg a kellő eredményt, mert az erőket túlságosan szétforgácsolják. Egyesüljenek az összes jóakarató emberek, akik az egyház pásztorainak vezetése alatt Krisztus jó és békés harcát harcolni képesek. Az egyház irányítása és útmutatása mellett dolgozzanak valamennyien az emberi társadalom keresztény megújításán, amelyet XIII. Leó Rerum novarum határozatának körlevelével megindított. Kiki tegye

meg a magáét a saját tehetsége, ereje és életviszonyai szerint, nem a maga, hanem Jézus Krisztus dolgával törődven. (Fil. 2, 21.) Ne ragaszkodják mindenáron a saját véleményéhez, sőt a maga, esetleg jobb nézetét is áldozza föl, ha a közjó magasabb érdeke ezt az áldozatot megkívánja, hogy mindenben és mindenekfölött Krisztus uralkodjék, Krisztus kormányozzon, kinek «tisztelet, dicsőség és hatalom örökkön-örökké». (Titk. J. 5, 13.)

Hogy mindez szerencsésen elkövetkezzék, Nektek — Tisztelendő Testvérek és Kedves Fiaiink — a gondjainkra bízott nagy katolikus család minden egyes tagjának, szívünk különös szeretetével a munkásoknak és a kezeik munkájával fáradozóknak, akiket az isteni gondviselés különös gondunkba ajánlt, a keresztény munkaadóknak és vállalkozóknak atyai jóindulattal adjuk apostoli áldásunkat.

Kelt Rómában, szent Péternél, 1931 május 15., 148
pápaságunk tizedik évében.

XI. Pius pápa.

BETŰRENDES TÁRGYMUTATÓ

- Adó 49
- alamizsna 50
- anarchia 4
- apostoli hivatal 11
- apostolkodás (apostoli munka)
- 116, 138-140, 146-147
- ateizmus (istentelenség) 114
- állam 25, 49, 78, 80, 88, 108,
- 114, 133
- állami beavatkozás 25-27, 49,
- 78-80, 91-96
- árak és bérpolitika 75
- és spekuláció 132
- Bankárok 106, 132
- bér 66, 70-75
- és a munkás állapota 72
- és munkanélküliség 74
- és vagyonszerzés 63
- bérmunka 53
- bérszerződés 64
- és társadalmi szerződés
- 64, 101
- bolsevizmus 112, 122
- burzsoázia 57
- Család 2, 71, 135, 137
- családi pótlék 71
- Diktatura 88, 105
- Egyetértés 145-147
- Egyház illetékessége szociális
- kérdésben 17, 41, 138
- Egyház és a hamis vádak 44,
- 124
- a megoldás sürgetője 147
- szociális tanítása 11, 18,
- 27, 126
- ember és gazdaság 42, 57
- és társadalom 118, 121
- erkölcsi reform 15, 76, 97,
- 127, 134
- evilági gondolkodás 118-119,
- 129-131, 134-135
- életségkörület és munka 57
- Fasizmus 91-96
- Gazdaság 57, 58, 134, 136
- gazdaság és Egyház 41
- és állam 109
- és erkölcs 42, 88, 132
- és lelkek üdve 130
- és társadalmi élet 110
- gazdaság, politika, nemzet-
- közi 89
- gazdasági diktatúra 105
- erkölcs 130-135
- változások 99, 104
- gyár 135
- Hatalom, gazdasági 110, 112
- társadalmi 88, 105, 114,
- 119
- hitel 106
- hívások 83-84, 96, 136

hivatásrend 81-86, 102, 140

- szervezetek 86-87

Ideológiai továbbképzés 20
ifjúság feladata szociális té-
ren 140, 143

igazságosság, osztó 109

- Krisztus tanítása 126, 136

- kölcsönös 47, 110, 137

- szociális 54, 88, 110

individualizmus 78, 88, 110

iparosítás és befolyása 103

- és korszaka 60

- és osztályképződés 3

- és proletariátus 59

isteni parancs 131

Javak elosztása 5, 6, 56, 57, 58
60, 84

jövedelem 50-51, 56-58, 61,
71

Kapitalista gazdasági rendszer
99, 100, 109, 132-135

Katolikus Akció 96, 138, 141

katolikusok a szocializmus

táborában 123

- és a szociális kérdés 20

- és szociálpolitika 27

- nem-szociális magatartá-
sa 125

keresztény szocializmus 120

- társadalmi rend 76, 84

- társadalomtan 11, 19, 20,
36

kereszténység és szocializ-
mus 117, 120, 126-127

kínálat 83

kizsákmányolás 101, 132

kommunizmus: célja, lényege
112

- kritikája 128

- szervezetei 36

korszellem 128, 135

kötelességtudat 132

középkor társadalmi rendsze-
re 97

közjó 25, 45, 49, 56-58, 74, 84
90, 109

közösség 83

köztulajdon 112-116

kultúrbolesevizmus 122

Lakáskérdés 135

lelkigyakorlatok 143

létnimum 54

liberalizmus 10, 14, 25, 27, 30
122

Magántulajdon 44-58, 110-
117, 134-135

- jogcím 52

meggazdagodás 134

megújulás 76, 148

munka 51-58, 69-74, 83, 110
135

munkaadók 38, 134-135, 147

munkajog 28

munkaleállítás (sztrájk) 94

munkalehetőség 51

munkanélküliség 74
 munkapiac 83
 munkásság 3-4, 11, 23, 30, 59
 61, 132, 135, 147
 munkásszervezetek 24, 29-36
 87, 140
 Nacionalizmus, túlzása 109
 nagylelkűség, mint kötelesség
 50
 nevelés 122, 141-143
 névtelenség 132
 női munka 71, 135
 nyereség-részesedés 54, 57,
 61, 65
 nyereszkeskedési vágy 109, 132
 Osztályharc 3, 80, 83, 112-14
 137
 osztályok 57, 60
 önzés (saját haszon) 134, 136
 örökségi jog 49
 Parasztok 37, 71, 102
 pénz 106, 132-133
 pénztőke 106-109
 polgárok 81
 politika és Kat. Akció 96
 proletariátus 5, 57, 59, 61
 proletárok megváltása 59, 61
 62
 püspökök 18, 35
 Rend 62, 84
 Rerum Novarum hatása 12, 20
 31, 39, 40, 59

Spekuláció 132
 szabadság 2, 86
 szakszervezet, semleges 53
 - államosított 92
 szegények 18, 25
 szegénység 18, 60
 szeretet és szociális igazság-
 ság 88, 110, 116, 126
 137
 szociális igazságosság 55-58
 88, 110
 szociális reform 26, 28, 113,
 136, 139, 145
 szocializmus enyhébb iránya
 113
 - élesebb iránya 112
 - és a korszellem 128
 - és jogos követelések 114
 - és katolicizmus 117
 - és pápai állásfoglalás 2,
 10, 15, 98
 - felfogása emberről, társa-
 dalomról 118
 - felfogása gazdaságról 119
 sztrájk 94
 Társadalmi reform keresztény
 szellemben 126, 136
 - szerződés 64, 101
 társadalom a szocializmus-
 sal ellentétben 118
 - alapjai XIII. Leó
 szerint 2
 - és a közjó 57, 62

társadalom és az egyén 78
- keresztény fogalma 19, 36
- modern formája és a lelki
veszély 130, 144
tekintély 13, 41, 49, 91-96,
118
termelés és munka 53
- államosítása 55, 114
totális állam 91
tőke és munka 53

tőke és gazdaság 103
- és keresztény szeretet 110
tudósok

Üzem 135

Vagyon 57, 61, 134
vasárnap megszentelése 135
verseny, szabad 88, 109, 110
világiak apostolsága 141

